

TOVE JANSSONIN MAISEMAPERINTÖ

Maisema identiteetikerronnan tilana

Liisa Jaakkola

Pro gradu -tutkielma

Maisemantutkimus

Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Turun yliopisto

Tammikuu 2020

Ohjaajat: Maunu Häyrynen ja Anna Sivula

Suomen Akatemia ja Svenska Litteratur Sällskapet SLS ovat tukeneet tätä Pro gradu -tutkielmaa Holger Frykenstedtin rahaston stipendillä 2018.

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO
Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/ Humanistinen tiedekunta

JAAKKOLA, LIISA
Tove Janssonin maisemaperintö. Maisema identiteetikerronnan tilana.

Pro gradu -tutkielma, 66 s.
Maisemantutkimus
Tammikuu 2020

TIIVISTELMÄ

Tutkimukseni käsittelee Tove Janssonin maisemaperinnön käyttöä identiteetin kerronnassa. Tove Janssonin kaunokirjallinen ja muu taiteellinen tuotanto sekä hänen elämänsä muodostavat merkittävän symbolisen resurssin ihmisille ympäri maailmaa. Lähestyn tässä tutkimuksessa tätä symbolista resurssia kaunokirjallisen kulttuuriperinnön näkökulmasta ja tutkin sitä, miten ihmiset käyttävät sitä oman identiteettinsä kerronnassa.

Tutkimuskysymyksiäni ovat: Mitä on Tove Janssonin maisemaperintö ja mitä se aineistoni kertojille merkitsee? Miten voi tutkia maisemaperintöä ja identiteettiä kielellisten representaatioiden kautta? Aineistona tutkimuksessani on Tove Jansson seura ry:n keräämä muisteluaineisto Viisus ja elämänilo – Lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista.

Menetelmällisesti tutkin narratiivisen tilan rakentumista ja käyttöä identiteetikerronnassa. Analyysini teen käyttäen kulttuuriperinnön professori Anna Sivulan teoriaa identiteettityön muodoista. Kytken työssäni identiteetikerronnan ja narratiivisen tilan käytön maantieteen ja maisemantutkimuksen keskusteluihin tilan ja maiseman luonteesta. Kulttuurintutkija Michel de Certeau, maantieteilijä Doreen Massey, kirjallisuudentutkija Monika Fludernik ja folkloristi Laura Aro ajatuksineen ovat myös osa tutkimukseni teoreettista viitekehystä.

Tutkimustuloksissani totean, että niin tila, aika kuin identiteettikin ovat avoimia ja prosessiluontoisia. Maisemat käsittän semiologisina systeemeinä, jotka määrittävät kulttuurin sisä- ja ulkopuolen. Tove Janssonin maisemaperintö soveltuu symbolisena resurssina identiteetin kerrontaan sen sisältämien osallisuuden ja osattomuuden jännitteiden sekä vapautta, rohkeutta ja toivoa vahvistavien jaettujen merkityssisältöjen vuoksi. Tärkeimpinä löydöksinäni pidän osallisuuden ja osattomuuden maisemia. Menetelmällisesti näen käyttämässäni analyysimallissa mahdollisuuksia paitsi kaunokirjallisen, myös muun maisemaperinnön tutkimukseen ja alhaalta ylöspäin suuntautuvan kulttuuriperinnön tutkimukseen.

ASIASANAT: maisema, tila, identiteetti, kerronta, kulttuuriperintö, Tove Jansson

Sisällysluettelo

1. ”Näitä maisemia Tovekin katseli, kauan sitten.”	1
1.1 Johdanto.....	1
1.2 Aineisto – Lukumuistoja vai identiteetikerrontaa?	7
1.3 Menetelmät ja keskeiset käsitteet	11
2. Monumentalisoiva identiteettityö ja narratiivinen tila	22
3. Omaksuva identiteettityö ja oma tila	31
4. Historioiva identiteettityö, sijainti ajassa ja liike identiteettikehyksissä.....	44
5. Maisemaperinnön avulla kerrottu identiteetti	51
5.1 Tove Janssonin maisemaperintö.....	51
5.2 Maisemaperintö, identiteetikerronta ja tila.....	55

1. ”Näitä maisemia Tovekin katseli, kauan sitten.”¹

1.1 Johdanto

Kiinnostuin Tove Janssonin maisemaperinnöstä sattumalta. Luin opiskeluni alkuvaiheessa Janssonin teoksen Muumilaakson marraskuu ja siitä tuli minulle tärkeä kirja syventäessäni ymmärrystäni maisemasta, kulttuuriperinnöstä ja identiteettityöstä. Gradun aiheen valintaan minut johdatti kuitenkin aineisto. Löysin Tove Jansson seura ry:n keräämän valmiin muisteluaineiston Viisus ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin teoksista.² Tämä työ on syntynyt halusta ymmärtää aineistossa esiintyvää tilallisuutta sekä Tove Janssonin aineettoman perinnön käyttöä identiteettityössä.

Tove Jansson (1914 – 2001) oli suomenruotsalainen kirjailija, taidemaalari, pilapiirtäjä, sarjakuvataiteilija, laulujen sanoittaja, dramaturgi ja vaikka mitä muuta. Hän on tullut tunnetuksi kautta maailman erityisesti luomistaan muumihahmoista. Hän syntyi kuvanveistäjä Viktor Janssonin sekä ruotsalaissyntyisen piirtäjä Signe Hammarsten-Janssonin taiteilijaperheen esikoiseksi. Perheeseen kuului myös kaksi nuorempaa veljeä. Perhe oli tiivis, joskaan ei ristiriidaton. Erityisesti äiti Ham oli Tovelille tärkeä, johdattaen hänet jo varhaislapsuudessa taiteen pariin ja muutenkin pysyen koko elämänsä ajan Toven elämän kiintopisteenä. Tove halusi olla ennen kaikkea kuvataiteilija, mutta hänen luovuutensa ei tuntenut rajoja. Taiteellisen tuotantonsa lisäksi Tove Jansson on innoittanut monia omalla elämällään ja rohkeudellaan kulkea omia polkujaan. Janssonin elämäkumppani oli taiteilija Tuulikki Pietilä ja he ovat oman esimerkkinsä kautta olleet parantamassa seksuaalivähemmistöjen asemaa ja muokkaamassa julkisia mielipiteitä.³

Tutkimukseni käsittelee Tove Janssonin maisemaperinnön käyttöä identiteetin kerronnassa.

Aineistonani ovat lukumuistot, joita tulkitsemalla pyrin vastaamaan kysymyksiin: Mitä on Tove Janssonin maisemaperintö ja mitä se aineiston kirjoittajille merkitsee? Miten maisemaperintöä ja

---

¹ Ahokoivu 2013, 32.

² Tove Jansson -seura ry 2014.

³ Tove Janssonista on kirjoitettu useita elämäkertoja, joista pohjatyönä tähän tutkimukseen olen lukenut Karjalainen 2013 ja Westin 2014.

identiteettiä voi tutkia kielellisten representaatioiden ja narratiivisen tilan kautta? Työni teoreettinen viitekehys rakentuu kulttuuriperinnön professori Anna Sivulan teorialle identiteettityön muodoista, kulttuurintutkija Michel de Certeau'n tutkimuksille tilan harjoittamisen tavoista, sekä maatiiteilijä Doreen Massey'n ajatuksille tilan luonteesta. Kirjallisuudentutkija Monika Fludernik on vaikuttanut ajatuksiini kaunokirjallisuuden kokemisesta ja folkloristi Laura Aro identiteetikerronnan luonteesta.

Maisemantutkimus on perinteisesti jakautunut kahteen haaraan, joista toinen korostaa alueellista ja kartografista näkökulmaa ja toinen tulkitsevaa. Tulkitseva maisemantutkimus – jota omakin työni edustaa – pyrkii tunnistamaan ja ymmärtämään maisemaan liittyviä merkkejä ja merkityksiä.⁴

Maisemantutkimuksen professori Maunu Häyrynen on kirjoittanut, että ”Maisema on tutkimuskohteena monimerkityksinen ja määrittelyä pakeneva.” Hän toteaa myös, että siinä missä ”maisemaa on uudella ajalla pidetty ulkoisen todellisuuden kanssa yhtäpitävänä esittämistapana”, avautuu se nyt muun muassa ”pikemminkin semioottisesti tekstin kaltaisena koodattuna merkitysjärjestelmänä (...)”.⁵

Maiseman semiotiikasta on kirjoittanut muun muassa Roland Barthes todetessaan kuinka matkaopas The Blue Guide käyttää kielenään matkailun myyttistä puhetta, tehden maamerkeistä ja monumenteista merkkejä, joiden käyttö luo ja uusintaa myyttistä todellisuutta.⁶ Myös Eero Tarasti on käsitellyt maiseman semiotiikkaa määritellen maiseman rajaksi, jonka kautta jokin kulttuuri tarkastelee, asennoituu ja myös arvottaa kulttuurin sisä- ja ulkopuolista vyöhykettä.⁷ Tässä tutkimuksessa lähestyn maisemaa yllä olevien määritelmien kaltaisena koodattuna merkitysjärjestelmänä, jolla on yhteisesti tunnettuja merkityksiä ja joka siksi on käyttökelpoinen symbolinen resurssi omasta identiteetistä kertomiseen.

Kaunokirjallisuuden maisemilla on yleensä tarkoitettu kaunokirjallisuuden tuottamia maiseman representaatioita, joita on tulkittu milloin kansallisessa, milloin postkolonialismin viitekehyksessä.⁸ Kirjallisuussosiologisesta näkökulmasta suomalaisen lukemisen maisemaihanteita on käsitellyt Kimmo

---

⁴ Raivo 1997, 206.

⁵ Häyrynen 2005, 25.

⁶ Barthes 1993, 74-77.

⁷ Tarasti 1990, 162.

⁸ Esimerkiksi Ridanpää 2005.

Jokinen.⁹ Fiktiivisiä maailmoja, jotka rinnastan tässä maisemiin semanttisen luonteensa vuoksi, tutkittiin erityisesti 1980- ja 1990-luvuilla.¹⁰ Fiktiiviset maailmat ovat mahdollisia maailmoja, jotka ovat olemassa abstrakteina malleina tai käsitteellisinä konstruktioina. Ne luodaan yleensä kirjoittamalla, ne ruumiillistuvat teksteissä ja niihin voidaan viitata uusissa teksteissä. Fiktiivisten maailmojen ja myös kognitiivisen kirjallisuudentutkimuksen teoriaa on kehitetty edelleen kirjallisuuden semiotiikassa 1980-luvulta lähtien. Siinä tulkinta perustuu kulttuurisiin konventioihin. Konventiot eivät kuitenkaan ole jäykkiä koodeja vaan riippuvat tulkitsijasta ja hänen kokemusmaailmastaan, mikä puolestaan mahdollistaa objektien mahdollisuuden olla olemassa erilaisin tavoin.¹¹

Maisemakäsitteen lisäksi käytän tutkimuksessani tilan ja paikan käsitteitä. Niitä on aikojen saatossa määritelty eri tavoin, välillä vastakkaisinkin merkityksin. Michel de Certeau, jonka työhön palaan myöhemmin, määritteli, että ”tila on harjoitettu paikka”.¹² Merkitykset Suomessa ovat kuitenkin vakiintuneet usein päinvastaisiksi.¹³ Käytän de Certeau’n määritelmää, mutta käytän paikan käsitettä viittaamaan lähinnä sulkeutuneisiin representaatioihin, kuten kirjoihin, ja lähestyn paikkaa *merkityn sijainnin* näkökulmasta. *Tilan* käsitettä käytän de Certeau’n harjoitettu paikka -merkityksen lisäksi synonyymina *narratiiviselle tilalle*.

Olen pohtinut paljon, mikä on se yhdistävä tekijä, joka saa fiktiivisen ja reaalisen maailman kietoutumaan yhteen. Mikko Lehtonen on todennut, että ”Yksi asia lukemiseen liittyen on kuitenkin varma: se on ruumiillista ja affektiivista toimintaa.”¹⁴ Lukemistapahtuma on esteettinen kokemus, jossa taideteos vastaanotetaan kehomme aistien kautta. Sama keho, joka mahdollisesti immersoi itsensä lukemistapahtumassa fiktiiviseen maailmaan ja tarinaan, kantaa mukanaan arkimaailmansa sosiaalista ja spatiaalistemporaalista kokemusta. Kysymys maailmojen kohtaamisesta ei siis ole pelkästään

---

⁹ Jokinen 1997.

¹⁰ Esimerkiksi Pavel 1986; Ronen 1994; Eco 1985; Ryan 1991.

¹¹ Veivo 2010, 138-139, 142-143.

¹² de Certeau 2013, 173.

¹³ Esimerkiksi Haarni ym. 1997, 16-17.

¹⁴ Lehtonen 2000, 222.

mielessä tapahtuva konstruktiiivinen prosessi, vaan keho kantaa mukanaan sijaintia – fyysistä, koettua ja kuviteltua.

Jäntti ym. ovat kirjoittaneet, että se, että maisemaa on totuttu hahmottamaan katsomisen kautta, johtuu kulttuurimme visuaalisesta painotuksesta. He viittaavat Craryyn todetessaan, että ”Ympäristön havaitseminen ja maiseman muodostaminen ovat kuitenkin multimodaalisia: ne eivät liity vain näköaistiin, vaan käsittävät muitakin havainnoimisen rekistereitä, kuten kuulo- ja tuntoaistin.”¹⁵ Kykymme havainnoida ympäristöämme perustuu siis kehomme aisteihin. Kykymme tunnistaa ja muodostaa maisemakokonaisuuksia perustuu puolestaan kehomme aiempiin havaintoihin ja kokemuksiin, joilla on kulttuurinen ulottuvuutensa. Fiktiivisen teoksen lukukokemus on yhtä todellinen ja kehollinen, kuin kokemuksemme todellisesta maailmasta.

Kognitiivinen kirjallisuudentutkimus on pyrkinyt tarjoamaan työkaluja lukukokemuksen ymmärtämiseen tästä näkökulmasta. Itävaltalainen Monika Fludernik on kehittänyt luonnollisen narratologian käsitteen, jolla hän tarkoittaa kertomusten kykyä aktivoida lukijan tosielämän kokemuksia. Fludernik käyttää termiä *luonnollinen* ihmisen kehollisuuden viitekehyksessä. Hän ei viittaa termillä teksteihin tai niiden ominaisuuksiin, vaan ainoastaan kognitiivisiin kehyksiin, joiden avulla tekstejä tulkitaan. Hänen mukaansa luonnollinen viittaa ihmiseen, joka on yhtä lailla osa luontoa kuin perustava edellytys kulttuurillekin.¹⁶

”Experiencing, just like telling, viewing or thinking, are holistic schemata known from real life and therefore can be used as building stones for the mimetic evocation of a fictional world. People experience the world in their capacity as agents, tellers and auditors and also as observers, viewers and experiencers.”¹⁷

Fludernikin mukaan ihmiskokemus (human experimentality) on narratiivin aihe. Kerronnallistaminen (narrativization) on välittämistä (mediation), joka tapahtuu tietoisuuden avulla. Tietoisuus on

---

¹⁵ Jäntti ym. 2014, 9 viittaavat Crary 1999.

¹⁶ Fludernik 1996, 9 ja 14.

¹⁷ Fludernik 1996, 20.

monimutkainen luonnollinen kategoria, jossa on useita mahdollisia kehyksiä, joista valita. Narratiivisuus (narrativity) on puolestaan välitettyä kokemuksellisuutta.¹⁸

Lainaan työssäni joitakin fenomenologeja, sillä mielestäni he kuvaavat hyvin inhimillisen todellisuuden kokemuksellisia puolia, mutta identiteetin käsitän kulttuuriteoreetikko Stuart Hallin tapaan toiminnalliseksi ja performatiiviseksi. Hallin mukaan identiteetti tulee näkyväksi representaatioissa, joissa käytämme kielen ja kulttuurin resursseja tullaksemme joksikin, ei niinkään ollaksemme jotain.¹⁹ Identiteetti näkyy arkisen toiminnan lisäksi niissä representaatioissa, joiden kautta viestimme ympäristöllemme, keitä me olemme. Yksikään representaatio ei ole koko totuus meistä, mutta se kertoo keitä haluamme olla juuri siinä sosiaalisessa, tilallisessa ja ajallisessa kontekstissa, jossa kyseinen representaatio syntyy. Tällainen identiteettikäsitys ei alistu toisten luokiteltavaksi, vaan se vaatii aktiivista representoivaa subjektia. Emme ole vapaita ruumiistamme emmekä siitä, että se sijaitsee jossain, mutta olemme vapaita asemoimaan itsemme. Identiteettityö – ja tässä tapauksessa identiteettikerronta – on tällaista asemointia.

Sivula on todennut, että: ”Kulttuuriperintö ei koskaan ole pelkkä materiaallinen objekti, mutta se ei myöskään ole mielivaltaisen osallisuuden, kommunikaatioaktien, merkitysten ja mielikuvien käytäntö. Kulttuuriperintö kiinnittyy kulttuuriperintöyhteisön hyväksymiin menneisyyden tulkintoihin.”²⁰ Kaunokirjallisessa kulttuuriperinnössä ei ole kyse menneisyyden tulkinnoista, vaan tulkinnasta kaunokirjallisen teoksen merkityksestä, tämän tulkinnan jakamisesta ja käytöstä identiteettityössä.

Kulttuuriperintöä ei ole olemassa ilman kulttuuriperintöyhteisöä. Käsitteen *yhteisö* määrittelyssä tukeudun Eero Tarastiin, joka kirjoittaa maiseman semiotiikasta lainaten Rouseautta ja viitaten Umberto Ecoon seuraavasti: ”Jo Rousseau on sattuvasti määritellyt: ”Qui dit homme, dit langage et qui dit langage dit société.” (Ihminen edellyttää kieltä ja kieli yhteisöä). Jos pidämme kiinni siitä, että maisema on eräänlaista merkkikieltä, (...) ja korvaamme suppeamman yhteisö-käsitteen laajemmalla kulttuurin käsitteellä, voimme laajemmin määritellä maiseman kulttuuriyksiköksi: maisema on kulttuurinen tosiasia.”²¹ Yhteisö hahmottuu siis tietyn ihmisryhmän jakaman kulttuurin kautta. Näille

---

¹⁸ Fludernik 1996, 37.

¹⁹ Hall 1999, 250.

²⁰ Sivula 2015, 57.

²¹ Tarasti 1990, 156, lainaa Jean-Jaques Rouseautta ja viittaa kulttuuriyksikön käsitteessä Umberto Ecoon 1971, 66-68.

ihmisille Janssonin fiktiivinen maailma on kulttuurinen tosiasia, kieli, jonka tunteminen mahdollistaa sen käytön metaforisesti.

Metafora kuten symbolikin kuuluu kirjallisuuden teoriassa trooppeihin, eli sellaisiin kuvainnollisiin ilmaisuihin, joissa sanoja käytetään kirjaimellisesta merkityksestä poiketen. Kreikan kielessä ”verbi *metaférō* tarkoittaa siirtämistä, kuljettamista tai muuttamista ja keskenään sekoittamista”.²² Aineiston kirjoituksissa esiintyy vaihtelua siinä, onko fiktio vai todellisuus se, josta oikeasti pyritään kertomaan. Monumentalisoidaanko ja vahvistetaanko oikeutta pitää Janssonin fiktiivistä maisemaa omana, vai käytetäänkö sitä metaforisesti oman elämän maisemista kertomiseen ja niissä asemoitumiseen. Lähes jokaisessa kirjoituksessa on molemmat läsnä, mutta niiden painottuminen vaihtelee.

Kaunokirjallisuuden ja kulttuuristen myyttien käyttö metaforisena resurssina on ilmiönä hyvin tunnettu. Esimerkiksi kirjallisuustieteen professori Liisa Steinby kirjoittaa, että viittauksia antiikin myytteihin käytettiin klassisessa eurooppalaisessa kirjallisuudessa selventämään yleisinhimillisiä tilanteita ja tapahtumia.²³ Niiden käyttökelpoisuus viestinä edellyttää kuitenkin ymmärtävää lukijaa. Voidaan olettaa, että lukija, joka kykenee näkemään metaforisuuden taakse jakaa samaa kulttuurista pääomaa ja ehkä jopa samoja kokemuksia tai ainakin kapasiteettia niihin eläytymiseen. Teksti itsessään siis sulkee kulttuurin ulkopuolisen, ymmärtämättömän lukijan todellisen merkityssisältönsä ulkopuolelle.

Roland Barthes on kirjoittanut kulttuurisista myyteistä semiologisina järjestelminä. Hänen mukaansa myytti on tietynlaista puhetta, kommunikaatiosysteemi ja merkitsemisen muoto. Myytillä on aina historiallinen tausta, ei luonnollinen. Myyttinen puhe soveltuu kommunikaatioon koska se perustuu aina materiaaliin, jota on jo aikaisemmin työstetty.²⁴

Myytissä voidaan Barthesin mukaan nähdä kaksi semiologista systeemiä. Ensimmäinen on lingvistinen eli kielisysteemi, josta myytti saa otteen ja rakentaa se varaan oman systeeminsä, metakielen, jossa puhutaan ensimmäisestä kielestä.²⁵ Tove Janssonin teoksia ja niissä esitettyä fiktiivistä maailmaa voidaan pitää ensimmäisen tason kielisysteeminä. Sillä on omat lakinsa ja oma todellisuutensa, mutta

---

²² Kantola 2001, 273.

²³ Steinby 2010, 110.

²⁴ Barthes 1993, 109-110.

²⁵ Barthes 1993, 110.

Barthesin mukaan semiologin ei tarvitse metakieltä analysoidessaan enää tutkia kieliobjektin kompositiota tai skeemaa, ainoastaan tuntea se totaalinen termi tai globaalinen merkki, ja sekin vain siinä määrin kuin se lainaa itseään myytille.²⁶ Kirjoituksissa esiintyvä identiteettikerronta on tämän ensimmäisen tason kielisysteemin käyttöä kommunikaatioon ja merkitsemiseen, eli myyttistä puhetta.

Maiseman semiotiikkaa tutkittaessa on tärkeää tunnistaa ero maiseman merkkikielen ja maiseman kuvauksen merkkikielen välillä. Maiseman merkkikieli voidaan nähdä ensimmäisen tason systeeminä ja kuvauksen taso toisen tason systeeminä, eikä niiden välillä välttämättä ole yksi yhteen vastaavuutta. Ensimmäisen tason artikulaatioon eli maiseman semiosikseen kuuluu esimerkiksi se, miten kuvauksen kohde on valittu, missä sävyssä se on esitetty ja miten sitä on arvotettu. Toisen tason artikulaationa voidaan pitää esimerkiksi niitä taiteellisia keinoja käyttäen maisema on esitetty. Maiseman semiotiikkaa, kulttuurin näkemystä maisemasta, voidaan kuitenkin tutkia ainoastaan maisemakuvausten kautta.²⁷

Aineistolähtöinen tutkimuskysymykseni on, mitä on Tove Janssonin maisemaperintö? Mitä se symboloi ihmisille, jotka ovat käyttäneet sitä omissa kirjoituksissaan? Pyrin siis tavoittamaan ensimmäisen tason merkityksiä tutkiessani maiseman semiotiikkaa. Toisen tason artikulaatioissa en keskity niinkään maiseman esittämiseen vaan identiteettityöhön ja siihen, miten maiseman semiotiikkaa on käytetty omasta identiteetistä kertomiseen. Tutkimukseni ydinajatuksena on tutkia maiseman ja narratiivisen tilan suhdetta identiteetin kerronnassa. Millaista tietoa saadaan tutkimalla narratiivisia tiloja, niihin paikantumista, niiden rajaamista ja niissä liikkumista?

1.2 Aineisto – Lukumuistoja vai identiteettikerrontaa?

Aineistona gradussani on Tove Jansson -seura ry:n julkaisu *Viisaus ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista*. Se on seuran jäseniltä kerätty muisteluaineisto, jonka keruu järjestettiin 100 vuotta Tove Janssonin syntymästä -merkkivuotta juhlistamaan. Kirjoituskeruussa pyydettiin sekä Toveen että

---

²⁶ Barthes 1993, 115.

²⁷ Tarasti 1990, 159.

hänen kirjoihinsa liittyviä lukumuistoja. Kirjoituskeruun sato on julkaistu yhdistyksen verkkosivuilla ja julkaisuun sisällytettiin kaikki saapuneet kirjoitukset ja muut muistot.²⁸

Kulttuuriperinnön käsitettä käytän tutkimuksessani aineistolähtöisistä syistä. Aineistonani on kulttuuriperintöyhteisön tuottama muisteluaineisto. Kun siis tutkin Tove Janssonin maisemaperintöä, en käytä aineistonani hänen taiteellista tuotantoaan ja tee siitä tulkintoja, vaan aineistonani ovat muistelukirjoitukset, joista pyrin hahmottamaan nimenomaan Janssonin *perintöä*, sitä mitä muistelijat pitävät arvokkaana ja miten he tätä perintöä käyttävät identiteettityössään. Tove Janssonia ja hänen taidettaan on tutkittu lukuisista eri näkökulmista. En ole kuitenkaan löytänyt ainuttakaan tutkimusta, jossa aihetta lähestyttäisiin kaunokirjallisen kulttuuriperinnön näkökulmasta.

Terminä *identiteetikerronta* sijoittuu yhdeksi *henkilökohtaisen narratiivin* alalajiksi. Toinen sille läheistä sukua oleva termi on *elämäkertomus*.²⁹ Laura Aro on väitöskirjassaan käyttänyt käsitettä identiteetikertomus erottaen sen muista henkilökohtaisista narratiiveista. Hänen mukaansa identiteetikertomus ”on kertomus, jota kukin muotoilee koko elämänsä ajan, eri ihmisille, eri konteksteissa”.³⁰ Aro hahmottaa identiteetikerronnasta minuutta suhteessa aikaan (paitsi menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus, myös kronologia ja kausallisuus), paikkaan (konkreettinen, emotionaalinen ja mentaalinen), ihmisiin (kerronnan henkilöt ja heidän tehtävänsä siinä, toiseus), tapahtumiin (niin henkilökohtaisesti koetut kuin kulttuurisesti määritellytkin taitekohdat) ja elämänselityksiin (pohjimmiltaan elämänfilosofiaa, moraalia, etiikkaa ja eksistentiaalisuutta ilmaisevat kerronnan osat).³¹

Pauli Tapani Karjalaisen ehdottama topobiografinen lähestymistapainmisen ympäristösuhteeseen ja paikan representaatioiden tulkintaan operoi osittain hyvin samanlaisten kysymysten kanssa kuin oma analyysini.³² Biografisen lähestymistavan, elämäkertomuksen sijasta, keskityn kuitenkin nimenomaan identiteetikerrontaan ja sen tilallisiin ulottuvuuksiin.

Tutkimukseni aineisto on tuotettu ja koottu aivan muuta tarkoitusta varten. Koen sen työni kannalta eduksi, sillä tutkimuskysymykseni eivät ole vaikuttaneet aineistoon. Pikemminkin kysymykseni ovat

---

²⁸ Tove Jansson -seura ry 2014. Aineistossa on myös yksi sarjakuva ja yksi piirros.

²⁹ Esim. Ukkonen 2000, 33-34 tai Aro 1996, 50-52.

³⁰ Aro 1996, 51.

³¹ Aro 1996, 66-72.

³² Karjalainen 2006, 83-91.

nousseet aineiston pohjalta, yrityksenä jäsentää ja ymmärtää sitä. Samaan aikaan se tuo mukanaan kuitenkin suuren vastuun. Tutkiessani kaunokirjallisen kulttuuriperinnön käyttöä identiteettityössä, on aineistooni rajautunut hyvin intiimejä ja avoimia kirjoituksia. Osa näistä kirjoituksista on julkaistu nimimerkeillä, osa kirjoittajien oikeilla nimillä. Koska kyseessä on aikaisemmin julkaistu aineisto, ei kirjoittajien nimien muuttaminen ole mahdollista ilman tekijänoikeuksien loukkaamista. Aineiston kirjoittajiin en ole ollut missään vaiheessa työtäni yhteydessä, vaan käytän kirjoituksia perustuen tieteelliseen sitaattikäytäntöön.

Tutkimuseettiset kysymykset kulkevat mukana koko työni ajan. Tutkimukseni kohteena eivät ole aineiston kirjoittajat ja olen pyrkinyt analyysissäni kunnioittamaan heidän henkilöönsä. Kiinnostuksen kohteeni on sen sijaan se, miten Tove Janssonin aineeton perintö on käytetty juuri tässä aineistossa sen syntyhetkenä ja miten kirjoitukset rakentuvat. Tunnen suurta kiitollisuutta aineiston muistelijoihin kohtaan ja jokaista kirjoitusta olen lähestynyt nöyryydellä. Mikäli joku aineiston kirjoittajista sattuisi lukemaan työni, on täysin mahdollista, että joku tulkintani ei tunnu teistä oikeutetulta. Tutkiessani identiteettityötä, pidin jo aloittaessani selvänä, että en opi tuntemaan yhtäkään aineiston kirjoittajaa tutkimukseni kautta. Se häivähdyksen, mikä kirjoituksiin on tallentunut heidän identiteeteistään, on aito ja arvokas, mutta kuitenkin vain yksi hetkeen ja tiettyyn viitekehukseen sidottu representaatio siitä. Aineiston kirjoittajien elämät ovat kulkeneet eteenpäin, ja mikäli heitä nyt pyydetäisiin kirjoittamaan samasta aiheesta, voisivat kirjoitukset olla täysin erilaisia.

Tove Janssonin perinnöstä puhuttaessa hänen persoonansa ja elämänsä kietoutuvat yhteen hänen laajan, eri taiteenaloja käsittävän, tuotantonsa kanssa. Tämän tutkimuksen puitteissa en koe tarpeelliseksi lähteä erotelemaan kaunokirjallista perintöä kuvataiteellisesta tai muusta Janssonin perinnöstä, vaan tyydyn yhdistämään nämä kaikki yleiskäsitteillä Tove Janssonin aineeton tai henkinen perintö. Aineistoa kerätessä seuran jäseniltä pyydettiin kuitenkin erityisesti lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista ja tulokulmani aineistoon on kielellinen. Uskallan väittää, että juuri kielellisyydessä ja tarinallisuudessa on se voima, joka on tehnyt Tove Janssonin tuotannosta merkityksellisen niin monelle ja samalla käyttökelpoisen työkalun oman identiteetin työstämiseen. Kun siis käytän termiä kaunokirjallinen kulttuuriperintö, viittaan sen kielellisyyteen ja tarinallisuuteen, mutta en silti sulje pois aineettoman perinnön muita ulottuvuuksia.

Aineiston rajaaminen on ollut oma haasteensa. Viisauksia ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista -julkaisussa on yhteensä 48 muistoa, jotka pitävät sisällään kirjoituksia, runoja, sarjakuvan ja

piirroksen. Julkaisun alkusanoissa Lukumuistoja-projektin työryhmä Kirsi Sinko, Marja Hautaluoma ja Katri Karasma toteavat, että ”Kaikki tekstin lähettäneet ovat saaneet äänensä kuuluville, ketään ei ole jätetty ulkopuolelle.”³³ Tutkimuksessa käyttämäni aineiston rajaaminen on sen sijaan ollut välttämätöntä. Jokainen aineiston kirjoitus edustaa jollakin tapaa identiteettityötä ja lähes kaikkiin kirjoituksiin olisi ollut löydettävissä jokin tilallinen tai maisemantutkimuksellinen näkökulma, riippuen siitä, miten maiseman olisi halunnut määritellä.

Miten sitten rajata aineistosta fiktiivisen tilan avulla tehty identiteettityö? Alusta saakka minulle oli selvää, että haluan käyttää kirjoituksia, jotka sisältävät identiteetikerrontaa ja hahmottelemalleni analyysimallille keskeinen teema oli sijainti. Niinpä päädyin esittämään jokaiselle muistolle kaksi kysymystä: Mennäänkö muistossa sisälle fiktiiviseen tai symboliseen tilaan ja toisaalta, käytetäänkö sitä oman identiteetin kerronnassa?

Aineiston ulkopuolelle jäivät siis tekstit, joissa oli vain maininta ”Muumilaaksoon muuttamisesta”, mutta joissa ei käytetty fiktiivisen tilan ominaisuuksia itsestä kertomiseen. Symbolisen maiseman kannalta aineistossa olisi ollut useita relevantteja kirjoituksia, joissa monumentalisoitiin Tove Janssonin teosten maisemia sekä Janssonin henkilökohtaiseen elämään liittyviä paikkoja, mutta joissa kirjoittaja jättäytyi niiden ulkopuolelle tai ei käyttänyt niitä itsestään kertomiseen. Aineistosta löytyvät avoimen kaunokirjalliset kirjoitukset, kolme runoa ja otteen yhdestä romaanista, jätin myös ulkopuolelle, koska en halunnut metodologisesti monimutkaistaa työtäni enempää.

Esitettyäni siis aineiston jokaiselle muistolle nuo kaksi kysymystä, tutkimusaineistokseni valikoitui yksitoista kirjoitusta. Joidenkin kirjoitusten kohdalla rajaus tukeutuu kuitenkin ensisijaisesti omaan tulkintaani kirjoituksen merkityksestä. Yksitoista kirjoitusta on määrällisesti vähän, mutta se edustaa kuitenkin aineistotyyppinä noin viidesosaa koko kirjoituskeruun sadosta. Se ei ole riittävästi vastaamaan siihen, mitä kaikkea Tove Janssonin maisemaperintö on, mutta koen sen sopivaksi määräksi käyttämäni analyysimallin testaamiseen.

---

³³ Tove Jansson seura ry 2014, 1.

1.3 Menetelmät ja keskeiset käsitteet

Kaikki lähti aineistosta, jonka tilallisuutta tahdoin ymmärtää. Menetelmällisen inspiraationi sain syventyessäni Anna Sivulan teoriaan kulttuuriperintöprosessista ja identiteettityökaluista.³⁴ Aloin pohtia, voisiko sitä käyttää myös tilan analyysiin identiteettirepresentaatioissa. Työni on siis pohjimmiltaan menetelmäanalyttinen.

Olen lähestynyt aineistoa hermeneuttisen lähiluvun kautta. Hermeneuttisella kehällä tarkoitetaan rakennetta, jossa kokonaisuuden ja osien suhde on kehämäinen. Voimme ymmärtää jonkin tulkinnan kohteen osan vain osana kokonaisuutta ja toisaalta kokonaisuus ei ole valmiina annettu, vaan muodostuu osia tulkitsemalla. Sama kehä toistuu myös tulkitsijan ja tulkinnan kohteen välillä.³⁵ Voin ymmärtää kohdetta vain omasta esiymmärryksestäni käsin ja esiymmärrykseni puolestaan tarkentuu kohdetta tulkitsemalla.

Teoreettista viitekehystä rakentamalla olen pyrkinyt luomaan analyysityökalun, jolla tutkia identiteetikerronnan tilallisuutta. Testaan siis Sivulan kulttuuriperintöprosessia kuvaavan teorian käyttöä identiteetikerronnan analyysiin.³⁶ Kerronnallinen³⁷ tai narratiivinen analyysi on se käytännön menetelmä, jolla pyrin vastaamaan aineistolähtöisiin tutkimuskysymyksiini. Narratiivinen analyysi sopii hyvin muutoksen kuvaamiseen, mutta lisäksi se on mielestäni hellävarainen tutkimuksen kohteelle. Se ei jäädytä tutkimuksen kohdetta tietynlaiseksi, vaan antaa tutkimuksen kohteen kehittyä eteenpäin, sillä tarina jatkuu, vaikka sitä ei meille kerrottaisi.

Identiteetityön käsitteen olen omaksunut Anna Sivulalta. Hänen mukaansa kulttuuriperintötyö on aina identiteettityötä.³⁸ Sivula jakaa identiteettityön muodot *monumentalisoivaan, omaksuvaan* ja *historioivaan identiteettityöhön*, jotka sijoittuvat suhteessa toisiinsa samalle kehälle, muodostaen

---

³⁴ Sivula 2015.

³⁵ Tontti 2005, 60.

³⁶ Sivula 2015, 64-67.

³⁷ Heikkinen 2018, 171: ”Vielä vuosituhanen vaihteessa käytettiin termejä *narratiivinen, kerronnallinen, kertomuksellinen* ja *tarinallinen* tutkimus toistensa synonyymeina. Nykyään kerronnallisuus on vakiintunut narratiivisuuden suomennokseksi.”

³⁸ Sivula 2015, 56-57.

hermeneuttisen spiraalin. Identiteettityötä yhteisöt tekevät Sivulan mukaan kolmella eri identiteettityökalulla, joita ovat *jaettu historia, osallisuuskokemus ja menneisyyden jälki tai symboli*.³⁹

Sivulan mukaan ”Kulttuuriperintöyhteisölle merkityksellisten historiallisten todisteiden ja symbolien valitseminen, tuottaminen, suojeleminen ja säilyttäminen ja arvottaminen ovat luonteeltaan *monumentalisovaa identiteettityötä*”.⁴⁰ Toinen identiteettityön muoto on omaksuva identiteettityö, jossa ”vahvistetaan osallisuuskokemusta menneisyyden jälkeen tai symboliin”.⁴¹ Kolmantena identiteettityön muotona Sivulan mallissa on jaetun historian ja osallisuuskokemuksen avulla tapahtuva historioiva identiteettityö, joka ”vahvistaa toimijan käsitystä itsestään yhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumolla”.⁴²

Käytän Sivulan teoriaa kulttuuriperintöprosessista aineistoni analysoimiseen tavoilla, joita seuraava kuvio havainnollistaa. Aineistossa esiintyvää monumentalisoivaa identiteettityötä tarkastelemalla pyrin vastaamaan kysymykseen, mitä on Tove Janssonin maisemaperintö? Menetelmänalyttisesta näkökulmasta tarkastelen narratiivisen tilan rakentumista. Omaksuvaa identiteettityötä tarkastelemalla pyrin ymmärtämään miten muistelijat vahvistavat osallisuuskokemustaan Janssonin maisemaperinnöstä ja miten he käyttävät sitä metaforisesti reaali maailmassa asemoitumiseen. Tässä yhteydessä pohdin representaatioita, subjektiaseman ottamista ja rajaamista. Historioivaa identiteettityötä tarkastelemalla pyrin vastaamaan kysymykseen, miten aineiston muistelijat sijoittavat itsensä aikajatkumolle jaettua kehyskertomusta käyttäen ja erityisesti, miten he käyttävät luomaansa symbolista narratiivista tilaa ja siinä tapahtuvia muutoksia tämän tekemiseen. Kaikkia näitä identiteettityön muotoja analysoiden pyrin vastaamaan siihen, mitä Tove Janssonin maisemaperintö muistelijalle merkitsee. On huomattava, että Sivulan mallissa kaikki identiteettityön muodot sijoittuvat suhteessa toisiinsa samalle kehälle, eikä niitä pysty erottamaan toisistaan kuin käsitteellisellä tasolla.

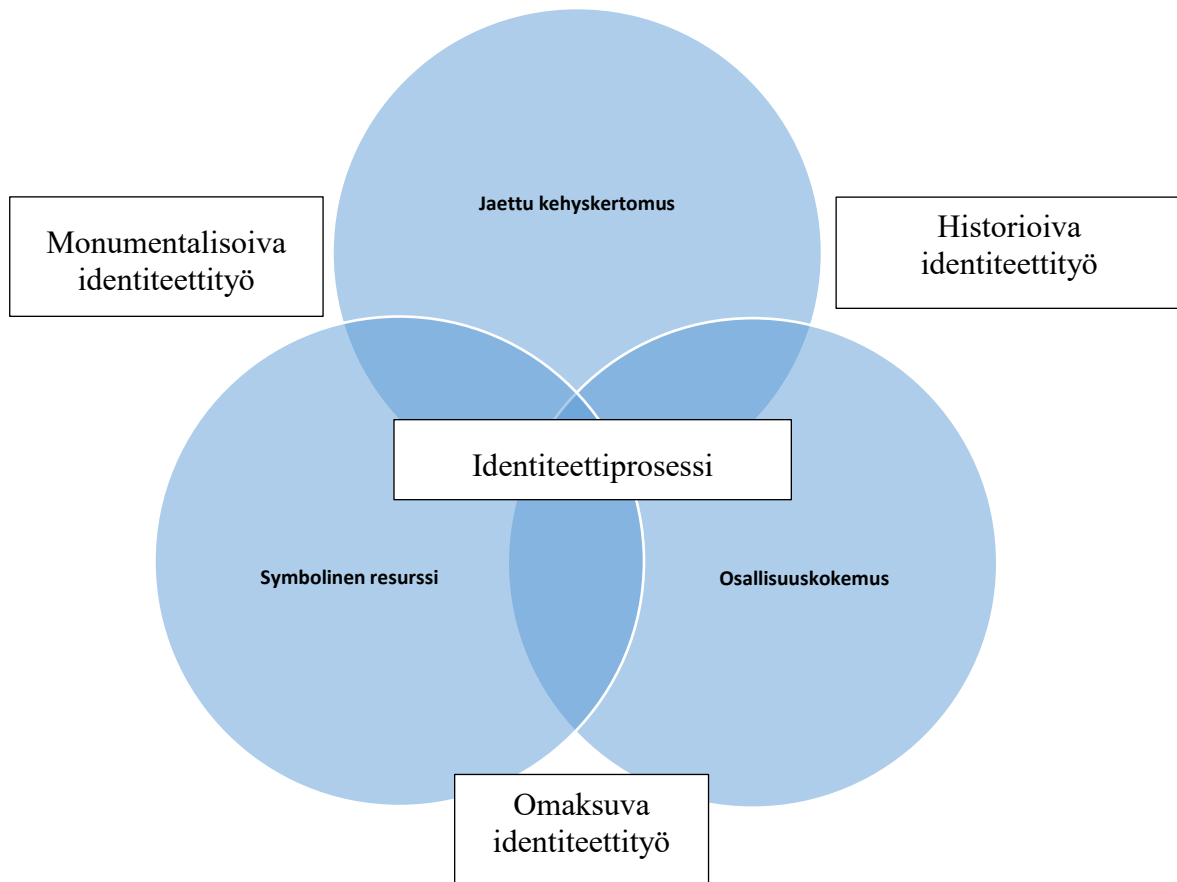
³⁹ Sivula 2015, 64-67.

⁴⁰ Sivula 2015, 65.

⁴¹ Sivula 2015, 65-66.

⁴² Sivula 2015, 66-67.

Kuvio1: Kaavio analyysimallistani Sivulan 2015 mukaan.

Tove Janssonin luoma fiktiivinen maisema toimii aineiston kirjoitusten *symbolisena resurssina*. Kulttuuriperinnön määritelmään – jota tässä siis sovellan maisemaperintöön – kuuluu se, että kaikki mitä meille menneisyydestä jää ei ole kulttuuriperintöä, vaan ainoastaan ne menneisyyden jäänteet, joille annamme symbolisen merkityksen, joko positiivisen tai negatiivisen, ja jota käytämme identiteettiyössämme.⁴³ Soveltaessani tätä kaunokirjallisuuteen ja teosten sisältämään fiktiiviseen maailmaan, en voi puhua menneisyyden jäänteistä. Kyse on kertomuksen symbolisista resursseista, joilla on ollut oma merkityksensä kertomuksessa ja joille olemme antaneet omassa henkilökohtaisessa tulkinnassamme jonkin meitä puhuttelevan symbolisen merkityksen. *Maisemaperinnöllä* tarkoitan siis

⁴³ Bohman 2003, 12-13.

sitä aineetonta pääomaa, kehyskertomusta fiktiivisine elementteineen, jolle olemme tulkinnassamme antaneet symbolisen merkityksen ja jota käytämme identiteettityössämme.

Käytämme näitä symbolisia resursseja identiteettityöhön järjestämällä näiden merkitykset uudeksi konstellaatioksi ja kerronnaksi. Turun linnaa kerrottuna ja kertovana tilana väitöskirjassaan analysoinut Aarnipuu kirjoittaa, että ”Kulttuuriperintö muodostuu aineellisuuksien ja aineettomuuksien, ajallisten jatkuvuuksien ja katkosten, toden ja fiktion jäsentymisestä merkityksellisiksi kokonaisuuksiksi.”⁴⁴

Aineistoni kirjoituksissa syntyy narratiivisia tiloja, joissa hyödynnetään Janssonin taiteen symbolisia resursseja ja fiktiivistä maisemaa oman identiteetin kertomiseen. Aarnipuu toteaaakin, että

”Merkitykselliset tilat rakennetaan ajassa ja paikassa, ja rakennetut merkitykset välittyvät muille ihmisille narratiivisina tiloina ja teksteinä”.⁴⁵

Tulkitsemme kertomuksen elementtien symbolisia merkityksiä omista lähtökohdistamme ja elämänhistoriastamme käsin. Merkitykset saattavat olla samankaltaisia kuin mitä taiteilija on tarkoittanut, mutta samoja ne eivät ole. Symboleiden luonteeseen kuuluu, että ne edustavat pysyvyyttä, vaikka niiden merkitykset liikkuvat. Tässä tutkimuksessa lähtökohtanani on Tove Janssonin luoma fiktiivinen maailma, taiteellinen konstruktio, joka on luotu kiinteässä suhteessa kerrottuun tarinaan. Se pitää sisällään paikkoja, joilla on omat sijaintinsa ja taiteilijan tarkoittamia symbolisia merkityksiä. En kuitenkaan analysoi ja tarkastele Janssonin teosten maisemia tai yritä tavoittaa Janssonin tarkoittamia symbolisia merkityksiä. Lukemistapahtumassa tapahtuu jotain mielenkiintoista, jotain mikä saa maiseman elämään ja muuttumaan aineettomaksi henkiseksi pääomaksi meille.

Monika Fludernikin luonnollisen narratologian malli, jota sovellan kehollisuuden ymmärtämiseen, operoi neljällä tasolla. Taso I sisältää tosielämän kokemukset kuten esimerkiksi päämäärällisen toimijuuden skeemat, reaktiot odottamattomiin tilanteisiin, ajattelun, tunteet, motivaation ja syy-seuraussuhteen ymmärtämisen. Tälle tasolle sijoittuu myös jälkikäteisarvio kertomuskokemuksesta.⁴⁶ Fludernik kirjoittaa kokemusten synnyttävän tunnelatautunutta muistia:

---

⁴⁴ Aarnipuu 2008, 25.

⁴⁵ Aarnipuu 2008, 26.

⁴⁶ Fludernik 1996, 32.

”In narrating such experience, however, after-the-fact evaluations become important as a means of making narrative experience relevant to oneself and to others. All experience is therefore stored as emotionally charged remembrance, and it is reproduced in narrative form because it was memorable, funny, scary, or exciting.”⁴⁷

Fludernikin tasolla II on neljä näkökulmaa, kognitiivista skeemaa, jotka avaavat pääsyn tarinaan. Näitä ovat reaali maailman skripti KERTOMINEN, reaali maailman skeema NÄKEMINEN, pääsy omaan kerrottavissa olevaan kokemukseen KOKEMINEN ja TOIMINNAN skeema, jonka Fludernik huomauttaa tavallaan kuuluvan tasolle I, mutta joka herättää eloon paitsi ymmärryksen päämäärähakuisesta ihmisestä, myös tapahtumien prosessiluontoisuudesta ja toimintasarjoista. KERTOMISEN skeeman hän laajentaa käsittämään myös itserefleктоivan REFLEKTOIMISEN skeeman.⁴⁸ Tässä tutkimuksessa yksinkertaistan mallia perusmuotoihinsa ja keskityn havainnoimaan KERTOMISEN, NÄKEMISEN ja KOKEMISEN kognitiivisten kehysten aktivoitumista tekstissä ja sovellan niitä maiseman keholliseen omaksumiseen.

Siinä missä Fludernikin tasot I ja II ovat ylikulttuurisia ja kokemuksellisia, ovat tason III kategoriat kulttuurisesti määrättyjä, opittuja ja abstrakteja. Taso III sisältää tiedon kertomisen tavoista ja konventioista, mutta myös kyvyn erottaa erilaisia tarinatyyppisiä ja genrejä. Tasolla IV lukijat puolestaan ottavat käyttöön käsitteellisiä kategorioita tasoilta I ja III voidakseen saada otteen teksteistä, joiden kertomuksellisuus on heikkoa. Tässä luonnollistamisen prosessissa ihmiset yhdistävät vierasta ja tuntematonta materiaaliin, jonka he jo tuntevat.⁴⁹

Keho, joka kantaa mukanaan elämänsä historiaamme ja spatiaalisia kokemuksiamme, on keskeisessä asemassa tulkitessamme kaunokirjallisuutta. Sovellan Fludernikin luonnollista narratologiaa ajatellen, että kokemuksemme reaali maailmasta on synnyttänyt esiymmärrystä, joka on tallentunut kehoihimme tunnelatautuneena muistina (Fludernikin taso I). Oman elämänsä ja identiteettinsä kerronnallistamisen prosessissa aineistoni kertojat käyttävät erilaisia kognitiivisia skeemoja, jotka ilmenevät teksteissä erilaisina tietoisuuksina (Fludernikin taso II). Fludernikin tasoa III, erilaisia kerronnan konventioita tai

---

⁴⁷ Fludernik 1996, 21.

⁴⁸ Fludernik 1996, 32.

⁴⁹ Fludernik 1996, 33.

genrejä en huomioi muuten kuin toteamalla, että keskityn identiteetikerrontaan ja erotan sen lajityyppinä elämäkertomuksista. Fludernikin IV taso eli luonnollistuminen on identiteetikerronnassa läsnä, mutta sitä tapahtuu kahteen eri suuntaan. Lukukokemuksessa ihmiset tulkitsevat omien kognitiivisten kehystensä kautta lukemaansa ja omaksuvat sen niiden avulla. Kerronnallistaessaan omaa elämäänsä ja identiteettiään kaunokirjallisen kulttuuriperinnön ja jaetun kehyskertomuksen avulla vieras ja tuntematon ovatkin he itse.

Sivulan *jaettu kehyskertomus* on representaatiotason yläkäsite, jaettu tulkinta Tove Janssonin teoksista. Se on irtaantunut alkuperäisestä kaunokirjallisesta (aineellisesta) muodostaan ja jäänyt elämään mieliimme aineettomana muistona, tunnetilana tai löyhänä juonirakenteena, johon olemme liittäneet tulkinnan sen symbolisesta merkityksestä. Aineettomuudessaan se on altis muuttumaan hieman joka kerta kun kutsumme sen esiin muistimme kätköistä. Tämä aineeton jaettu kehyskertomus on kaunokirjallista kulttuuriperintöä. Aineistossa esiintyvä identiteetikerronta on jaetun kehyskertomuksen representoimista. Se ei kuitenkaan viittaa ainoastaan kaunokirjalliseen kulttuuriperintöön, vaan myös kertojansa elämäntarinaa. Aineiston kirjoituksissa yhdistyy siis kaksi tarinaa yhdeksi kertomukseksi.

Työssäni on yksi terminologinen painotusero suhteessa Sivulan alkuperäiseen teoriaan ja se liittyy siihen, että aineistossa viitataan todellisuuden lisäksi fiktion. Siksi *jaetun historian* sijasta puhun *jaetusta kehyskertomuksesta*⁵⁰. Syy, miksi en muuta Sivulan teorian *historioivaa identiteettityötä* narratiiviseksi identiteettityöksi on se, että kertojat edelleenkin sijoittavat todellisen ajassa elävän itsensä menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden aikajatkumolle, eli tekevät historioivaa identiteettityötä.

Osallisuuden kokemus on kolmas Sivulan mallin identiteettityökaluista. Se on mallin dynamiikan, identiteetin ja kulttuuriperintöprosessin näkökulmasta erittäin keskeinen. Osallisuuden kokemuksessa on kyse tunteesta, joka ohjaa identiteettiprosesseja. Sanoutuessamme irti essentialismista ja siitä, että ihmisillä olisi jokin pysyvä sisäinen identiteetti, emme kuitenkaan voi poissulkea minäkuvaa ja sen muokkautumista vuorovaikutuksessa ympäristöön. Identiteettirepresentaatiot ovat kommunikaatiota niistä identifioitumisen kohteista, joiden toivomme jollakin tavalla edustavan meitä ja arvojamme ja

---

⁵⁰ Tämä termin muutos jaetusta historiasta jaetuksi kehyskertomukseksi on Anna Sivulan ehdottama ja hyväksymä. Ohjaustapaanimen kevät 2019.

joiden avulla artikuloimme omaa asemoitumistamme maailmassa. Osallisuuden kokemus syntyy kuitenkin vasta vuorovaikutuksesta, siitä miten ympäristömme suhtautuu meihin ja lähettämiimme viesteihin: Hyväksytäänkö meidät vai suljetaanko meidät ulkopuolelle, saammeko vaikuttaa vai kiistetäänkö meiltä toimijuus. Kommunikaatioakti on siis kaksisuuntainen ja hyvin affektiivinen.

Mitä lähemmäksi identifioitumisen kohteita pääsemme, sitä todemmaksi tulee myös ero: Se, että emme ole yhtä, sillä identifioitumisen prosessi jää aina vajaaksi ja yhtä varmasti kuin identifikaatio on muodostettavissa, on se myös purettavissa.⁵¹ Tästä tuntuu seuraavan, että pitkäkestoisesti voimme tuntea osallisuutta vain konteksteissa, joissa erilaisuuden- ja muutoksensietokyky on suuri. Konteksteissa, joihin mahdumme erilaisissa vaiheissamme, joissa mahdumme kasvamaan ja muuttumaan.

Osallisuuden kokemuksen vastakohta on kokemus osattomuudesta. Paitsi arvopohjaisia identiteettiartikulaatioita, joissa sanoudutaan irti esimerkiksi joistain poliittisista näkemyksistä ja toimista, syntyy identiteettisulkeumia myös osattomuuden tunteesta. Silloin kun osallisuuden kokemus kiistetään jossain muualla, syntyy tarve artikuloida osallisuutta johonkin muuhun. Määritellessämme itseämme ja sitä mitä haluamme ja emme halua olla, suljemme aina jonkun ulkopuolelle.

Luen Sivulan teoriaa päällekkäin kulttuurintutkija Michel de Certeau'n teorian kanssa. Hän esitti teoksessaan *Arkipäivän kekseliäisyys* 1 teorian siitä, miten ihmiset ottavat haltuun omaa ympäristöään käyttävät sitä omaehtoisesti. Hän erottelee kaksi erilaista merkityksellistämisen käytäntöä. Näistä toinen on strategia ja toinen on taktiikka. Strategiaksi de Certeau kutsuu

”voimasuhdelaskelmaa, joka mahdollistuu sillä hetkellä, jolloin tahtova ja voiva subjekti voidaan eristää ”ympäristöstä”. Siinä oletetaan paikka, joka voidaan erottaa *omaksi* ja joka niin ollen voi toimia perustana sille, että subjekti hoitaa suhteitaan erilliseen ulkoisuuteen.” Sen sijaan taktiikalla hän tarkoittaa ”laskelmaa, joka ei voi luottaa omuuteen eikä siis rajaan, joka erottaa toisen nähtäväksi kokonaisuudeksi. Taktiikalla ei ole muuta paikkaa kuin toisen paikka. Taktiikka tunkeutuu sinne katkelmallisesti, valtaamatta sitä kokonaan, pystymättä pitämään sitä matkan päässä. (...) ”Oma” merkitsee paikan voittoa ajasta. Paikattomuutensa

---

⁵¹ Hall 1999, 248.

vuoksi taktiikka sitä vastoin on riippuvainen ajasta ja pyrkii valppaasti tarttumaan voitonmahdollisuuksiin ”lennosta”. Se ei pidä kiinni siitä, jonka se voittaa. Sen täytyy leikkiä tapahtumilla alituisesti, jotta ne muuttuisivat ”tilaisuuksiksi”. ”⁵²

Sivulan omaksuvassa identiteettityössä tilaa käytetään de Certeauin strategisen käytännön tapaan. Siinä luodaan oma tila, joka eroaa ulkopuolesta. Sivulan historioiva identiteettityö puolestaan muistuttaa de Certeauin taktista tilan käyttöä.

Vaikka olen valinnut de Certeauin määritelmän ”tila on harjoitettu paikka” käyttööni, hän käyttää paikan ja tilan termejä tavalla, joka ainakin oman tutkimukseni viitekehyksessä vaatii tarkennusta. Perustan tarkennukseni maantieteilijä Doreen Masseyin esittämään kritiikkiin⁵³ ja Sivulan teorian mahdollistamaan jäsentelyehdotukseen⁵⁴. Massey on kritisoinut de Certeauin ajatuksia tilasta monella tavalla. Hänen huomionsa ovat perusteltuja, mutta on huomattava, että Massey kirjoittaa aikatilatiivistymästä, reaalitylatasta, kun itse taas tutkin representaatioita ja narratiivista tilaa. Terminologia on valitettavan päällekkäistä ja Massey huomauttaakin, että tilallistamista (spatialisation) ja tilaa (space) ei saisi ilmiöinä sekoittaa toisiinsa.⁵⁵ Mielestäni narratiivinen tila on kuitenkin yksi väylä aikatilatiivistymän tutkimukseen, vaikka sen kautta ei voikaan tavoittaa koko ilmiötä. Paremman terminologian puutteessa käytän kuitenkin *tilaa* synonyymina narratiiviselle tilalle ja aikatilatiivistymää silloin, kun puhun todellisesta, ei-representatiivisesta tilasta.

Masseyin suurin ongelma de Certeauin ajattelussa on, että tämä erottaa tilan ja ajan käsitteellisesti toisistaan ja jähmettää tilan representaatioksi.⁵⁶ Jaan Masseyin näkemyksen, että tilaa ja aikaa ei voi erottaa toisistaan. Käyttäessäni Sivulan identiteettiprosessimallia, aika ja tila ovat erottamattomasti yhdessä. Sivulan historioiva identiteettityö muistuttaa de Certeauin taktista tilan harjoittamisen tapaa, sillä siinä ei rajata omaa, vaan ainoastaan lainataan hetkeksi jaetun kehyskertomuksen narratiivista tilaa

---

⁵² de Certeau 2013, 22-23.

⁵³ Massey 2005, 45-46.

⁵⁴ Sivula 2015, 64-67.

⁵⁵ Massey 2005, 27.

⁵⁶ Massey 2005, 26.

itsensä aikajatkumolle sijoittamiseen. Sivulan omaksuva identiteettityö puolestaan muistuttaa de Certeauin strategista tilan harjoittamisen tapaa, jossa artikuloidaan oma erotukseksi ulkopuolesta.

Tarkennus, jonka haluan tehdä de Certeauin paikkakäsitykseen tämän tutkimuksen viitekehyksessä liittyy tähän. Mielestäni sekä strateginen että taktinen toimimisen tapa ovat *tilan* harjoittamisen tapoja. Eli paikka (*lieu*) terminä ei kuulu strategian alueelle, kuten de Certeau esittää.⁵⁷ Sen sijaan myöhemmin de Certeau tekee paikasta huomioita, jotka mielestäni ainakin osittain tukevat sen sijoittamista Sivulan mallissa menneisyyden jäänteiden tai symbolin alueelle:

”Paikka on järjestys (on se mikä tahansa), jonka mukaan elementtejä jaetaan rinnakkaiselon suhteissa. Mahdollisuus, jonka mukaan kaksi asiaa olisi samassa paikassa suljetaan siis pois. Paikassa vallitsee ”oman” laki: tarkastelun kohteena olevat elementit ovat *vierekkäin*, jokainen sijaitsee ”omalla” ja erillisellä paikalla, joka sen määrittelee. Paikka on siis asemien välitön hahmo. Se edellyttää toisin sanoen vakautta.”⁵⁸

Jos yllä olevasta katkelmasta jätetään huomiotta puhe ”omasta” ja ”asemista” – joiden ymmärrän sijoittuvan de Certeauin strategian ja Sivulan omaksuvan identiteettityön alueelle – ja keskitytään huomioon paikasta sijaintina, jossa kaksi asiaa eivät voi olla samassa paikassa, muuttuu määritelmä tilasta harjoitettuna paikkana mielestäni käyttökelpoisemmaksi ja vähemmän ristiriitaiseksi. Ajattelen, että Sivulan mallin menneisyyden jäänteiden ja symbolin alueelle olisi mahdollista tuoda myös ajatus paikasta *merkityn sijainnin* näkökulmasta. Tällöin esimerkiksi kirja tai maalaus merkittynä sijaintina voisi edustaa paikkaa. Niiden sisällöt ovat alttiita muuttuville ja subjektiivisille tulkinnoille, mutta itse teokset sitovat sisällöt omaan sijaintiinsa. Taiteelliset teokset voidaan toki nähdä myös menneisyyden jäänteinä tai symboleina, mutta ainakin oman tutkimukseni viitekehyksessä *paikkaa* terminä ei voi ohittaa. Ja jos paikat ovat merkittyjä sijainteja, ovat ne tässä tutkimuksessa Tove Janssonin merkitsemiä sijainteja: hänen teoksiaan ja hänen elämänsä jättämiä muita jälkiä.

---

⁵⁷ de Certeau 2013, 22.

⁵⁸ de Certeau 2013, 172.

Toinen tarkennus liittyy *oman* käsitteeseen. Käytän käsitettä tavalla, jonka olen omaksunut Sivulalta, joka toteaa, että omaksuvan identiteettityön avulla vahvistettu oikeus symboliseen resurssiin on omistussuhteesta riippumaton.⁵⁹ Oman näkemykseni mukaan omaksuvassa identiteettityössä on kyse tilallisen toimijuuden vahvistamisesta.

Massey on ottanut kantaa siihen, että meidän tulisi uudistaa kokonaan tapa, jolla ajattelemme tilaa. Hänen mukaansa se, että ajattelemme tilan edustavan jotain staattista ja pysyvää vastakohtana ajan dynaamisuudelle, vaikuttaa negatiivisesti yhteiskuntiimme. Massey'n mukaan tila syntyy vuorovaikutuksesta (globaalista mittakaavasta aina pienimpään mahdolliseen). Sen lisäksi tila on monimuotoinen, se on useiden ajallisten jatkumoiden yhtäaikaista olemassaoloa. Kolmanneksi hänen mukaansa tila on koko ajan rakenteilla, muutoksessa ja siksi samoin kuin historia, avointa. Tila syntyy vuorovaikutuksesta, jonka osapuolilla on omat historiansa ja koska vuorovaikutus elää ja muuttuu koko ajan, niin muuttuu myös tila. Hänen mukaansa tila voidaan ajatella tähänastisten tarinoiden samanaikaisuudeksi (*stories so far*).⁶⁰

Jos aikatilatiivistymät muodostuvat vuorovaikutuksesta ja tähänastisten kertomusten samanaikaisuudesta, on identiteettikerronta juuri tällaista aika-tilatiivistymää tuottavaa vuorovaikutusta. En pysty aineistoni valossa analysoimaan sitä, millaisia reaktioita nämä kirjoitukset ovat lukijoissa herättäneet ja siten vastaamaan kysymykseen onnistuivatko kirjoittajat vahvistamaan osallisuuden kokemustaan suhteessa identifikaationsa kohteeseen. Sen sijaan kirjoituksiin on tallentunut jälkiä menneistä osallisuuden ja osattomuuden kokemuksista.

Aineistoni kirjoitukset, kuten kaikki muutkin kommunikaatioaktit ovat tiettyyn aikaan pysähtyneitä ja sulkeutuneita. Olen valinnut termin *identiteettikerronta* identiteettikertomuksen sijasta, sillä haluan korostaa identiteetin kommunikatiivisuutta ja prosessiluontoisuutta. Ajattelen siis, että niin historia, tila kuin identiteettikin ovat avoimia ja kommunikatiivisia. Osallisuuden tai osattomuuden kokemus syntyy näissä kommunikaatioakteissa.

---

⁵⁹ Sivula 2015, 64.

⁶⁰ Massey 2005, 10, 12.

Käytän siis de Certeaua työssäni enemmän yksittäisten huomioiden, kuin hänen kokonaisnäkemysensä pohjalta. Teoreettisen viitekehýkseni keskiössä on Sivulan identiteetti-prosessia kuvaava malli, jota reflektoin suhteessa Massey'n ajatuksiin tilasta. Taustahypoteesina on Fludernikin ajatus kehosta, johon tallentuneet elämäkokemukset vaikuttavat tulkintaamme kaunokirjallisuudesta.

2. Monumentalisoiva identiteettityö ja narratiivinen tila

Järjestys, jossa seuraavassa käsittelen eri identiteettityön muodot, tuntuu minusta tässä aineistossa ja lähestymistavassa loogisimmalta, mutta koko ajan on pidettävä mielessä, että ne sijoittuvat suhteessa toisiinsa samalle kehälle. Identiteettityön muotojen kietoutuminen toisiinsa tekee myös esimerkkien nostamisen tutkimusaineistosta haasteelliseksi. Lähes jokaisesta tekstikatkelmasta on löydettävissä ainakin kahta, ellei kaikkia identiteettityön muotoja. Siksi lainatessani tutkimusaineistosta katkelmia, pyrin aina osoittamaan, mikä tekstin piirre kulloinkin on tarkastelun alla.

Sivulan mukaan monumentalisoivassa identiteettityössä kulttuuriperintöyhteisö valitsee, tuottaa, suojelee ja arvottaa yhteisölle merkityksellisiä menneisyyden jäänteitä tai symboleita.

Identiteettityökaluina tässä ovat symbolinen menneisyyden jälki ja jaettu kehyskertomus.⁶¹ Tässä aineistossa symboliset resurssit, joiden merkitystä vahvistetaan ovat Tove Janssonin taiteellisen tuotannon ja elämän yksityiskohtia, jotka ovat erityisesti puhutelleet ihmisiä.

Tutkimukseni aineistossa ovat äänessä kulttuuriperintöyhteisön jäsenet yksityisinä henkilöinä. He ovat *valinneet* Janssonin laajasta tuotannosta ne asiat, jotka heille henkilökohtaisesti ovat kaikkein merkityksellisimpiä tai ainakin kyseisessä representaatioissa relevanteimpia. Institutionalisoitua, asiantuntijalähtöistä arvolettavien asioiden valintaa ei rajaamassani aineistossa esiinny, vaikka kirjoittajista kulttuurialan ammattilaisia löytyykin. Taso, jolla kirjoitukset liikkuvat on siis hyvin henkilökohtainen ja niissä esiin nostetut asiat kertovat, mitkä asiat yksittäiselle lukijalle ovat lukukokemuksessa nousseet henkilökohtaisesti merkityksellisimmiksi.

Sivulan mukaan monumentalisoivassa identiteettityössä on valitsemisen lisäksi kysymys *tuottamisesta*.⁶² Se voi tarkoittaa erilaisten muistomerkkien tai muistin paikkojen rakentamista, mutta erityisesti olen nyt kiinnostunut sen merkityksestä narratiivisen tilan luomisessa.

Kulttuuriperintöprosessin dynamiikkaan kuuluu, että jonkin asian alkuperäisen käyttötarkoituksen loppuessa, se tunnistetaan symbolisesti merkittäväksi ja sitä aletaan käyttää uudella tavalla identiteetin rakentamiseen. Kaunokirjallisuus taiteena kantaa toki symbolisia merkityksiä mukanaan jo alusta lähtien, eikä ole helppoa vastata kysymykseen, mikä on kaunokirjallisuuden alkuperäinen

---

⁶¹ Sivula 2015, 65.

⁶² Sivula 2015, 65.

käyttötarkoitus. Äärimmäisesti yksinkertaistaen voisi sanoa, kaunokirjallisuuden käyttötarkoitus on tulla luetuksi. Lukukokemus sinällään on tietysti paljon muutakin kuin pelkkää mekaanista lukemista ja parhaimmillaan se vaikuttaa meihin niin kognitiivisella, emotionaalisella, kuin fyysiselläkin tasolla.

Alkuperäisen käyttötarkoituksen eli lukemisen loputtua, mieleemme jää joitakin asioita lukemastamme. Ne voivat liittyä juoneen, kirjan miljööseen, tunnelmaan tai henkilöhahmoihin. Ne ovat kuitenkin asioita, jotka ovat koskettaneet meitä tavalla tai toisella. Monika Fludernik on kuvannut tätä mieleen jäämisen prosessia luonnollisen narratologian mallissaan tasolla I. Kehomme kokee lukutapahtuman ja sen herättämät tunteet kiinnittävät sen muistiimme.⁶³ Tunteet ovat usein joko positiivisia tai negatiivisia, jolloin olemme taipuvaisia antamaan niihin liittyville asioille merkityksen, eli symbolisen arvon. Alkaessamme käyttää näitä symbolisia elementtejä uuteen käyttötarkoitukseensa, tässä aineistossa identiteetikerrontaan, ei niistä synny ainoastaan representaatioita, vaan rekonpositioita, uusia narratiivisia tiloja. Nämä narratiiviset tilat eivät kuitenkaan synny ilman tuottajaa, todellista ja todellisessa maailmassa asuvaa ihmistä, jolla on omat menneisyytensä, esiyymmärryksensä ja tavoitteensa.

Tutkimukseni kohteena on siis identiteetikerronta, jossa narratiiviset tilat rakentuvat fiktiosta kumpuavien symbolisten resurssien käytön kautta. Narratiivisella tilalla en viittaa pelkkään ympäristöön tai miljööseen. Kaunokirjallisessa teoksessa fyysinen ympäristö on merkitysten kautta sitoutunut siinä eläviin henkilöhahmoihin, näiden tunteisiin ja kokemuksiin sekä tarinan juonenkäänteisiin. Se on kirjailijan tuottama merkitysten kudelma. Fiktiota käyttävä identiteetikerronta hyödyntää tätä merkitysten kudelmaa joskus miljöön, toisinaan juonen tai henkilöhahmojen kautta. Tässä tutkimuksessa narratiivisen tilan määritelmä on siis hyvin laaja, koska symboliset elementit, joista se rakentuu, ovat kirjailijan tuottaman merkityskudelman osia ja viittaavat siihen.

Mitä asioita Janssonin fiktiivistä maailmoista tutkimusaineiston kirjoituksissa sitten monumentalisoidaan? Hurmeen kirjoitus on hyvin selkeä esimerkki monumentalisoivasta identiteettityöstä ja sitä kautta rakennetusta narratiivisesta tilasta. Näin hän kirjoittaa: ”*Vaarallinen juhannus* on filosofinen ja tärkeä kirja teatterista taidemuotona vähän samaan tapaan kuin Thomas Mannin Tohtori Faustus modernista taidemusiikista tai F Scott Fitzgeraldin *Pat Hobby Stories*

---

⁶³ Fludernik 1996, 21.

elokuvanteosta.” Hän on *valinnut* kertomukseensa monia teatterin erityispiirteitä lähtien fyysisistä puitteista ”Näyttämö (talo, josta puuttuu yksi seinä), näyttämökoneisto, esiriput, kulissifondit, pyörönäyttämö, kuiskaajankoppi, rekvisiittavarasto, kipsihillo, puinen omena, efektilaitteet, peruukkitelineet, puvusto...” ja päätyen henkilöhahmoihin ja repliikkeihin.⁶⁴ Hurmeen kirjoituksesta paistaa läpi, että paitsi Vaarallinen juhannus kirjana, teatteri ympäristönä on kirjoittajalle erittäin rakas. Fludernikin luonnollisen narratologian kognitiiviset kehys, jonka avulla Hurme on kerronnallistanut Janssonin fiktiivisen maiseman omaan kirjoituksensa, on ensisijaisesti NÄKEMINEN. Hän leikkii teatterin tilallisella olemuksella kirjoituksessaan, aivan kuin istuisi katsomossa tarkastellen välillä teatteria ilmiönä, välillä tarkentaen katseensa kohtauksiin näyttämöllä. Vaikka Fludernik kuvaa NÄKEMISEN kehystä neutraaliksi narratiiviksi, on se sitä ainoastaan narratologian teorian viitekehyksessä.⁶⁵ Identiteetikerronnan ja kulttuuriperinnön viitekehyksessä se, mitä kertomukseen tuodaan, on kaikkea muuta kuin ”neutraalia”, vaikka ne neutraalisti kuvattaisiinkin.

Heino rakentaa narratiivista tilaa nostamalla esiin tiettyjä henkilöhahmoja luonteenpiirteineen. Emme voi tietää, miksi hän valitsi kirjoitukseensa juuri nämä symboliset henkilöhahmot, mutta voimme tehdä arvauksen, että ehkä ne muistuttivat muistelijan ystäviä:

”Kun ajattelen miten Muumipappa nuorena päätti lähteä etsimään seikkailuja, ja miten hän löysi itselleen elämänsä ensimmäiset ystävänsä. He olivat todella mielenkiintoisia hahmoja kuten Fredrikson, niin kekseliäs ja positiivinen hahmo, sitten Hosuli, joka on vähän hupsu ja arka, mutta niin keräysvimmainen hahmo, ja Juksu joka on hyvin laiska, mutta aika rauhallinen sekä itsenäinen, ja sitten nuori Muumipappa, joka oli niin seikkailunhaluinen sekä utelias ja joka halusi melkein aina tietää, missä oli merta tai jännitystä, joka kiehtoi niin kovasti häntä ettei pysynyt paikoillaan.”⁶⁶

Heinon kirjoituksessa kognitiivinen kehys, jota kirjoittaja on käyttänyt Janssonin maiseman omaksumiseen, on protagonistin tietoisuus, eli KOKEMINEN. Muumipapan hahmo on

---

⁶⁴ Hurme 2014, 59.

⁶⁵ Fludernik 1996, 36.

⁶⁶ Heino 2014, 58.

kirjoituksen keskiössä ja hänen kokemuksistaan, ystävistään ja ympäristöstään nostetaan esiin ne, jotka eniten korreloivat kirjoittajan kokemusten kanssa.

Samalla tavoin henkilöhahmojen kautta narratiivista tilaa rakentaa Hakala kirjoituksessaan. Alla oleva katkelma on hyvä esimerkki siitä, miten ihmiset löytävät useista eri hahmoista jonkin tietyn piirteen, johon he pystyvät samaistumaan ja miten he käyttävät näitä hahmoja tarpeen mukaan esiin nostaen. Tässäkin esimerkissä protagonistin tietoisuus eli KOKEMINEN on se tapa, jolla fiktiivistä maisemaa on omaksuttu:

”Siitä alkaen kaikki hahmot ovat tulleet rakkaiksi, kuka missäkin elämäni vaiheessa. Ymmärrän Niiskuneidin turhamaisuuden, Nipsun halun olla aina mukana jengissä, Nuuskamuikkusen kaihon ja tarpeen olla yhteydessä toisiin ehdottomasti omilla ehdoillaan, Mymmelin kyvyn ottaa aina sen mitä tarvitsee toisista piittaamatta. Erityisen läheinen on Vilijonkka, jonka täytyy noudattaa elämässään toisten määrittämiä sääntöjä, vaikka ne havaitaan lopulta hänen itsensä laatimiksi. Ne tekevät hänen elämästään ajoittain raskasta. Ajattelen Surku-koiraa. Ajattelen Hemulia. Ajattelen näkymätöntä Ninniä, ja hänestä pääsemmekin Muumimammaan!”⁶⁷

Toisissa kirjoituksissa monumentalisointi tapahtuu käyttämällä kirjan juonta oman kertomuksen viitekehyksenä. Tästä esimerkkinä on Heikkilän Taikatalvi Uumajassa, joka yhdistää kaksi talvista tarinaa yhdeksi kertomukseksi:

”90-luvun lopulla vietin muutaman kuukauden opiskelijavaihdossa Ruotsin Pohjanmaalla, Uumajan yliopistossa. Sinä talvena oli totisesti lunta, kaikki kulmikas pyöreää ja vatsaani paleli alituisesti. Ympärilläni puhuttiin vierasta kieltä, jota osasin mutta en tarpeeksi ollakseni oma itseni, ja kaupunki muistutti valkeaa, liikkumattomaksi jähmettynyttä uppo-outoa maailmaa. Se maailma kuului, ei sentään möröille, mutta valkohymyisille, sorjasäärisille ja ikioptimistisille naapurimaalaisillemme. Olin hyvin epävarma ja siksi herkkä pahoittamaan mieleni. Mietin koko ajan, mitä muut minusta ajattelevat ja tunsin kaiken hyvin syvästi, hyvin

---

⁶⁷ Hakala 2014, 79.

henkilökohtaisesti ja erityisesti minulle kohdennettuna. Suhtauduin itseeni ja maailmaan hyvin vakavasti, juhlallisesti ja tosissani – olin siis aivan tavallinen aikuisuuden kynnykselle juuri astunut nuori. Jo ensimmäisinä päivinä kahlasin lumessa kaupunginkirjastoon ja käteeni osui jotakin, jonka tunsin ennestään: Tove Janssonin *Taikatalvi* eli *Trollvinter*, sillä ylpeys ei antanut periksi lainata suomenkielistä kirjaa. Osasinhan muumikirjat joka tapauksessa ulkoa.”

68

Yllä olevassa katkelmassa kirjoittaja on omaksunut Janssonin maiseman käyttäen KERTOMISEN ja KOKEMISEN kognitiivisia kehyksiä. Hän hyödyntää jaettua kehyskertomusta tarinansa kertomiseen, mutta myös protagonistin tietoisuutta samaistuessaan Muumipeikon kokemuksiin kylmyydestä ja yksinäisyydestä.

Selkä selälle on nimimerkin Merellä tuulee kirjoitus ja siinä mielessä poikkeuksellinen, että siinä identiteettityötä ei tehdä Janssonin kirjojen fiktiivistä maisemaa käyttäen, vaan symbolisen kuvan avulla, joka kyllä enemmän tai vähemmän edustaa noita fiktiivisiä maailmoita. Halusin ottaa kirjoituksen mukaan aineistooni, koska sen avulla on mahdollista kokeilla, miten analyysimenetelmä sopii ei-kaunokirjallisten symbolisten maisemien analysointiin. Tässä esimerkissä käytössä oleva kognitiivinen kehys on KERTOMINEN, sillä kirjoittaja kuvaa omaa näkemistään:

” Yksi kuva kiinnitti huomioni. Siinä nainen seisoo alasti, selkä kameraan ja kampa hiuksiaan. Hän katsoo meren selälle, ja valo läikehtii aalloilla. Kuva oli mustavalkoisena kaunis ja karu. Intiimi tunnelma ja meri sekä aalloilla läikkövä valo olivat hyvin aseteltuina kuvaan.

(...) Kuvassa Tove kampa hiuksiaan ja katsoo merelle.”⁶⁹

Narratiivisten tilojen luomisen lisäksi kirjoittajat monumentalisoivat Janssonin maisemaperintöä kertomalla niistä representaatioista, joilla he ovat tuoneet sitä näkyväksi omassa arkiympäristössään.

---

⁶⁸ Heikkilä 2014, 41.

⁶⁹ nimim. Merellä tuulee 2014, 36-37.

Tässä on oikeastaan kyse Pierre Noran *muistin paikoista*, siitä että halutaan tehdä näkyväksi omassa ympäristössä sellaisia merkityksiä, jotka muuten jäisivät aineettomiksi ja kenties unholaan. Muistin paikoilla Nora tarkoitti monumentteja ja muistomerkkejä, joihin muisti sidotaan: “ Les lieux de mémoire naissent et vivent du du sentiment qu’il n’y a pas de mémoire spontanée, qu’il faut créer des archives, qu’il faut maintenir des anniversaires, organiser des célébrations, prononcer des éloges funèbres, notarié des actes, parce que ces opérations ne sont pas naturelles.”⁷⁰ Muistin paikat syntyvät kaipuusta johonkin kadotettuun tai kuviteltuun ja halusta säilyttää ja tehdä sitä yhdessä näkyväksi. Näin kertoo esimerkiksi Salusjärvi:

”Neljännen polven muumijuhlaa vietettiin viime elokuussa Vaasan saaristossa. Ystävät, naapurit ja sukulaiset rakensivat pienelle Eerolle nimenantojuhlan, josta tuli kaikille yhteinen lahja. Tervasoihdut kuvastuivat veteen ja raketteja ammuttiin. Kummisetä taikoi lasista karmiininpunaisen juhlaavalaisimen. Sen mallina oli pikku ötököiden, Tiuhtin ja Viuhtin hartaasti rakastama rubiini. Värilliset paperilyhdyt ripustettiin korkealle puiden latvuksiin, ja mystinen kaisloista ja oksista punottu jättiläishärkä paloi soihtuna vedenrajassa. Pannukakkuja hilloineen ei tietenkään unohdettu, eikä runoja tai musiikkiakaan.”⁷¹

Mielestäni yllä olevassa katkelmassa käytössä on NÄKEMISEN kognitiivinen kehys, sillä vaikka kirjoittaja on selvästi ollut paikalla ja nähnyt kaiken, ei kertoja asemoi katkelmassa itseään ja kaikki aktiiviset verbimuodot liittyvät jonkun muun toimintaan. Syytä tällaiseen tyylilliseen valintaan on tietysti vaikea sanoa ja on todennäköistä, että se on ollut enemmän intuitiivinen kuin tiedostettu. Koska kuitenkin olen nostanut sen esimerkiksi muistin paikoista, jään pohtimaan, että johtuuko kognitiivisen kehyksen valinta nimenomaan *halusta nähdä* jotain, mikä muuten olisi aineetonta. Joka tapauksessa katkelma vahvistaa tulkintaa Janssonin maisemaperinnön merkityksestä kirjoittajalle. Maisema on niin merkityksellinen, että sen symboliset elementit halutaan tuoda osaksi omaa reaaliympäristöä ja jatkaa

---

⁷⁰ Nora 1984, XXIV.

⁷¹ Salusjärvi 2014, 83.

kulttuurin siirtämistä myös seuraavalle sukupolvelle; lapsi ympäröidään yhteisöllisyydellä, ilolla, välittämällä, rakkaudella, taiteella ja luovuudella sekä pikkuripauksella jännitystä ja seikkailua.

Mikään ei tapahdu tyhjiössä. Narratiivinen tila on aina luotava valitsemalla sen komponentit ja tuomalla ne mukaan kerrontaan. Riippumatta siitä, viittaako luotu tila todellisuuteen, on siinä aina jotain kuviteltua. Narratiivinen tila on välttämätön kehys kertoessamme itsestämme. Se on työkalu, jonka avulla asemoimme itsemme ainakin hetkellisesti, osoitamme yhteenkuuluvuutta joihinkin asioihin ja otamme etäisyyttä toisiin.

Paikka on käsitteenä ongelmallinen⁷², mutta samalla siitä on vaikea päästä eroon. Paikkojen katsotaan usein edustavan pysyvyyttä ja tutkimukseni aineistoon tukeutuen väitän, että kirja voi lukijalle edustaa paikkaa. Yi-Fu Tuan on kirjoittanut, että ”paikan on lakattava muuttumasta, jotta siitä voisi saada otteen, ja käsitys paikasta, paikan taju pääsisi näin muodostumaan. (...) Toki niillä on historiansa, mutta niiden historia – historia kehityskertomuksena – on jo pysähtynyt tai näyttää pysähtyneen; jälkepäin ihmiset kokevat ja muistavat ne muuttumattomina.” Paikan tajulla hän viittaa paikkaa kohti suuntautuvaan emotionaaliseen tunteeseen, joka voi olla hyvä tai paha.⁷³ Paikat tällä tavalla ymmärrettyinä ovat sukua symboleille, sillä ne molemmat edustavat pysyvyyttä. Niihin liitetyt merkitykset ja tulkinnat voivat kyllä muuttua.

Näin tiukka paikan määritelmä soveltuu käytettäväksi lähinnä representaatioiden, tässä tapauksessa kaunokirjallisten teosten kohdalla. Michel de Certeau viittasi paikkaan (lieu) todeten, että kaksi paikkaa ovat sijainnillisesti suhteessa toisiinsa, eivätkä ne voi olla samassa kohdassa samaan aikaan.⁷⁴ Kirjaa ei voi sijoittaa kartalle, kuten paikat yleensä pyritään esittämään, mutta lukija tietää joka kerta saman kirjan avatessaan löytävänsä saman, tiettyyn aikaan pysähtyneen maailman, saman paikan. Tuan kirjoittaa kirjojen kokemisesta paikkoina: ”(...) pikkulapsina halusimme kuulla saman tarinan uudestaan ja uudestaan; hieman vartuttuamme luotimme siihen, että suosikkikirjailijamme luo samankaltaisen maailman kirja kirjan perään; ja aikuisina palaamme lempiromaaneihimme niin kuin

---

⁷² Katso esim. Massey 2005, 26.

⁷³ Tuan 2006, 15-16.

⁷⁴ de Certeau 2013, 172.

palaisimme alma materiimme tai kotikaupunkiimme.”⁷⁵ Kokemus ja tulkinta tästä paikasta kuitenkin elää ja voi muuttua eri lukukerroilla.

Tarina, joka pysyy muuttumattomana (aineellisena kirjana) lukukerrasta toiseen, alkaa muistuttaa paikkaa. Maailmaa, jossa muistelijä haluaa oleskella. Näin kirjoittaa Haavisto:

”Avaan kirjan ja olen perillä. Kaukana kavala maailma. Läsnä ajattomuus.

Usein luen vain yhden tarinan, mistä kohdasta kirjaa tahansa. Unohdun ajatuksiini, ajattoman kesän tunnelmiin. Tai sitten nauran aivan hillittömästi kertomusten hauskuuksille. Tunne on samankaltainen kuin silloin, kun hyvä ystävä kertoo tarinaa, jonka olen kuullut hänen kertoneen jo lukemattomia kertoja aikaisemmin, ja huomaan jälleen kerran ilahtuvani. Enkä tiedä, olenko sillä hetkellä mieltynyt hauskaan tarinaan, tarinan uuteen näkökulmaan, kertojan tapaan kertoa, vai siihen, että tarina hauskuuttaa minua taas kerran. Vai siihen, että haluan yhä uudelleen kuulla saman tarinan – oleskella tutussa maailmassa ja sen tunnelmassa.”⁷⁶

”Tila on harjoitettu paikka”, kirjoitti de Certeau.⁷⁷ Aineistossani kirjoittajat ovat käyttäneet Janssonin luomaa fiktiivistä maailmaa – paikkaa, jonka he tietävät löytävänsä tietystä sijainnista, kirjasta – omasta identiteetistään kertomiseen. Kirjoittajien luomat narratiiviset tilat ovat Janssonin maisemaperinnön käyttöä identiteettityöhön. Vaikka paikat eivät voi olla päällekkäin, niin mielestäni tilat voivat ja sitä kautta keho yhdistävänä tekijänä voi olla yhtä aikaa reaali-tilassa ja kuvitellussa tilassa ja ajallisena ilmiönä reflektoida niin mennyttä, nykyisyyttä kuin tulevaakin. Lisäksi eri käyttäjien tilat voivat limittyä ja olla kokonaan tai osittain päällekkäin.

Kulttuuriperinnössä on kyse menneisyyden jäänteistä, joilla on ihmisille symbolinen merkitys. Lähes jokaisessa kirjoituksessa mainitaan jokin Tove Janssonin kirja erityisen tärkeänä muistelijalle. Selkeimmin yhteen nimettyyn kirjaan läpi koko kertomuksen keskittyviä kirjoituksia oli viisi: Heinon

---

⁷⁵ Tuan 2006, 25.

⁷⁶ Haavisto 2014, 5.

⁷⁷ de Certeau 2013, 173.

*Seikkailujen muumilaakso*⁷⁸, Haaviston *Ikuinen ajaton kesä*⁷⁹, Hurmeen *Koti kodittomille*⁸⁰, Heikkilän *Taikatalvi Uumajassa*⁸¹ ja Suvilehto-Pyykkölän *Lukumuistoja*⁸². Muissa aineiston kirjoituksissa ei yksittäisiin kirjoihin viitata niin selkeästi, vaan eri teosten fiktiiviset maailmat yhdistyvät ja niiden käyttö alkaa muistuttaa Barthesin tarkoittamaa myyttistä puhetta.⁸³

---

⁷⁸ Heino 2014, 58.

⁷⁹ Haavisto 2014, 5.

⁸⁰ Hurme 2014, 59.

⁸¹ Heikkilä 2014, 41.

⁸² Suvilehto-Pyykkölä 2014, 72-74.

⁸³ Barthes 2000, 109-110.

3. Omaksuva identiteettityö ja oma tila

Omaksuvaa identiteettityötä ihmiset tekevät Sivulan mukaan osallisuuskokemuksen ja menneisyyden jäänteiden/symbolin avulla. Omaksuva identiteettityö vahvistaa yksilön oikeutta pitää menneisyyden jäännettä omanaan.⁸⁴ Tarkastellessani Tove Janssonin maisemaperintöä symbolinen resurssi on fiktiivinen maisema. Edellisessä luvussa tein jo huomioita niistä kognitiivista kehyksistä, joiden kautta kertojat tuntuivat omaksuvan Janssonin fiktiivistä maisemaa. Tässä luvussa jatkan havaintojen tekemistä Fludernikin luonnollisen narratologian mallin avulla, mutta päähuomioni on silti Sivulan omaksuvassa identiteettityössä. Käsitän näiden kahden eri omaksumisen eron siten, että puhuessani Fludernikin kognitiivisten kehysten kautta Janssonin maiseman omaksumisesta tarkoitan kehollista ja kokemuksellista omaksumista. Kun taas puhun Sivulan omaksuvasta identiteettityöstä, keskityn aktiiviseen identiteettiään representoivaan subjektiin, joka käyttää Janssonin maisemaperinnön merkityksiä itsensä määrittelyyn. Miten siis ihmiset muistelukirjoituksissaan tekevät omaksuvaa identiteettityötä fiktiiviseen maiseman kautta ja miten he vahvistavat oikeutta pitää sitä omanaan?

Yksi aineiston rajausperusteistani oli, että kirjoittaja ottaa subjekti-aseman omassa kertomuksessaan. Hän siis sijoittaa itsensä luomaansa narratiiviseen tilaan. Toiset aineiston kirjoittajista tekevät sen rohkeasti heittäytyen, toiset vain vihjaavat. Niissä narratiivisissa tiloissa, joissa kertojan toimijuus on heikkoa, on mahdollista kyseenalaistaa rajaukseni.⁸⁵ Tarkastelemalla kertojan pyrkimystä vahvistaa osallisuuskokemusta näiden narratiivisten tilojen sisällä saamme tietoa siitä, millaisen tilan hän artikuloi omakseen, missä hän tuntee osallisuutta ja missä menee raja, jonka ulkopuolelle symbolinen toinen jää.

Representaatiot ovat jokaisen Sivulan identiteettityön muodon ilmenemisasu ja jokaisessa representaatioissa on kaikki sen muodot mukana. Omaksuva identiteettityö piirtää representaation ”omalle tilalle” rajat ja osoittaa symbolisen toisen. Jäntti ym. kirjoittavat, että ”Paikasta tulee maisema rajaamisen kautta. Rajaaminen saa meidät kohdentamaan katseen tiettyyn kohtaan, ohjaa katseen maisemien reunoille, kehyksiin ja kehystämiseen. Rajaaminen kääntää huomion siihen, kenen

---

⁸⁴ Sivula 2015, 65-66.

⁸⁵ Esimerkiksi Suvilehto-Pyykkölä 2014, 72-74.

maisemasta puhutaan, kuka maiseman tekee ja ketä varten.”⁸⁶ He käyttävät paikan termiä eri tavoin kuin itse tässä työssä, mutta ajatus säilyy silti. Katson aineistoni kertojien luomaa narratiivista tilaa paitsi Tove Janssonin maisemaperinnön representaationa, myös maisemana, jonka kertojat ovat rajanneet omista lähtökohdistaan ja joka piirtää rajan ”itsen” ja ”muiden” välille.

Jokaisessa tarinassa, historiassa ja kertomuksessa on olemassa tila, johon se viittaa ja joka ei ole sattumanvarainen. Sarma Ira on tutkinut kirjallisuushistorioita Intiassa ja kirjoittaa:

”Literary histories are directly concerned with the interpretational sovereignty over the regions they cover. Nevertheless the spatial dimension of literatures and their histories usually remains unseen and unexplored — the historiographer tends not to acknowledge the spatiality of literary activity while the literary critic seldom fully uncovers the ideological spatial concepts that necessarily underlie all attempts at producing history. In order to gain a deeper understanding of the historiographers’ ideological agendas we need a geography of spatial concepts which makes visible which parts of the land are being claimed and on which criteria these claims are made to rest.”⁸⁷

Yllä olevassa katkelmassa fraasi ”which parts of the land are being claimed” tiivistää jotain hyvin oleellista omaksuvasta identiteettityöstä ja siitä, miten se näkyy tilallisesti. Mielestäni suomen kielessä sanat *valtaus* ja *valtaava identiteettityö* termeinä kuvaavat parhaiten kyseistä ilmiötä (vertaa esimerkiksi *kaivosvaltaus*). Sivula huomauttaa, että omaksuvan identiteettityön avulla vahvistettu oikeus pitää jotakin menneisyyden jäännettä tai symbolia omanaan ei ole riippuvainen siitä kuka laillisesti kohteen omistaa.⁸⁸ Kielellisesti tuotettu tila on aina valinnan tulos: se sisältää jonkinlaiset rajat, jotka jättävät jotain ulkopuolelle. Tämän vuoksi narratiivista tilaa ei koskaan voi pitää itsestäänselvyytensä tai objektiivisena.

Omaksuvan identiteettityön avulla ”minä” kehystetään ja asemoidaan luotuun narratiiviseen tilaan. Tämän kehyksen avulla kertojat vahvistat oikeutta pitää omanaan Janssonin fiktiivisen maiseman

---

⁸⁶ Jäntti ym. 2014, 9.

⁸⁷ Sarma 2013, 35-36.

⁸⁸ Sivula 2015, 64.

symbolisia resursseja. Toisaalta kysymys on kuitenkin enemmästä kuin pelkästä pyrkimyksestä vahvistaa oikeutta pitää Janssonin fiktiivistä maisemaa omanaan. Janssonin taiteen avulla he kertovat itsestään ja asemoivat itseään oman elämänsä todellisissa tiloissa. Kaksi eri kokemusta, kokemus taiteesta ja kokemus todellisuudesta yhdistyvät kerronnassa.

Esimerkiksi seuraavissa katkelmissa kirjoittajat kertovat lukuympäristöistään, jotka muistuttavat kovasti kirjojen fiktiivisiä maailmoita ja symbolisia paikkoja. Kognitiivinen kehys, joita kolmessa alla olevassa katkelmassa käytetään, on KERTOMINEN. Näin esimerkiksi Haavisto kirjoittaa Tove Janssonin Kesäkirjasta:

”Kirja on minulla kotona, ja se on minulla mökillä saarella. Jos olen pidempään poissa kotoa, otan sen mukaani. Luen sitä pohjattomalla nautinnolla kesällä meren äärellä, saaren karuilla kallioilla, ja talvella potiessani kaipuuta kesään, saareen ja mereen – omaan maailmaan. Se tuo sieluun ajattomuuden.”⁸⁹

Tai Heino Muumipapan urotöistä:

”*Muumipapan urotöyt* on Tove Janssonin tekemä lempikirjani, olen lukenut sen neljä kertaa ainakin kesällä. Sitä on todella mukava lukea, ainakin kun olen omalla kesämökilläni, joka on lähellä järveä. Kun loikoilen riippumatossani, niin silloin tekee kovasti mieli lukea muumisarjakuvia tai -albumeja sekä -kirjoja. Mutta erityisesti olen lukenut *Muumipapan urotöitä*, joka avaa minulle fantasiaaivia.”⁹⁰

Kirjoittajat vahvistavat oikeutta pitää kaunokirjallista maisemaan omanaan rakentamalla yhteyden todellisiin ympäristöihinsä ja sijainteihinsa. Fiktiivinen maailma voi myös toimia innoituksen lähteenä:

”Muumit ovat viitoittaneet tietämme moniin hienoihin asioihin. Pitihän meidän päästä myös kokemaan yö oikealla majakalla ja asua kallioisella saarella ihmisiä paossa. Vietimme jopa taikatalvia hankiin hautautuneessa mökissä. Omia veneitäkin on ollut

---

⁸⁹ Haavisto 2014, 5.

⁹⁰ Heino 2014, 58.

useampia, joten ei ihme, että minä kokeilin myös kirjoittamista. Neljäs dekkarini on juuri julkaistu.”⁹¹

Kulttuurintutkija Michel de Certeau on teoreetikko, jonka työtä käytän yrittäessäni ymmärtää narratiivisen tilan, maisemaperinnön ja identiteetin suhdetta. Hän kirjoitti arkisista käytännöistä ja siitä, miten ihmiset ottavat haltuun omaa ympäristöään ja käyttävät sitä omaehtoisesti. Hän erottelee kaksi erilaista merkityksellistämisen käytäntöä. Näistä toinen on strategia ja toinen taktiikka.⁹² Omaksuvassa identiteettityössä narratiivista tilaa käytetään de Certeauun strategisen käytännön tapaan. Siinä luodaan oma tila, joka eroaa ulkopuolesta. Rajan tunnistamisessa osallisuuskokemus on ratkaisevassa asemassa. Esimerkiksi Hurmeen kirjoituksessa teatteri tarjoaa kodin kodittomille, perheen perheettömille:

”Tulva laskee ja muumit soutavat takaisin Muumilaaksoon. Surkeimmat ja kodittomimmat luuserit, Miska, Homssu ja 24 Nuuskamuikkusen pelastamaa orpolasta jäävät uudistamaan teatteritaidetta Emman johdolla.

Totta tämäkin, teatteri, taiteista inhimillisin, on kautta aikojen ollut perhe niille, joilla ei perhettä ole. Rampin molemmin puolin.”⁹³

Itsensä kirjoittaja asemoi viimeisissä virkkeissään teatteriin, symboliseen kotiin. Ulkopuoleen vain viitataan, mutta selväksi tulee, että nimenomaan osallisuuden kokemus piirtää rajan. Siinä missä kirjoituksen alkupuolella oli käytössä NÄKEMISEN kehys, aivan kuin kertoja olisi istunut teatterin katsomossa välillä tarkastellen näytelmää, välillä itse teatteria ilmiönä, aktivoituu viimeisessä kappaleessa asemoitumisen kautta KOKEMISEN kehys. Implisiittisessä tulkinnassani aktivoituu myös TOIMINNAN kehys, sillä tiedän Hurmeen toimineen myös teatteriohjaajana, jolloin teatteri näyttäytyy vahvasti toiminnan tilana. Tästä näkökulmasta kerronnassa aktivoitu narratiivinen tila asettuu identiteettikerronnan kontekstiin.

---

⁹¹ Hautamäki 2014, 6.

⁹² de Certeau 2013, 22-23.

⁹³ Hurme 2014, 59-60.

De Certeau kirjoitti kaupunkitilasta, kuluttamisesta ja arkisista käytännöistä. Sovellan hänen teoriaansa nyt identiteetikerrontaan, mikä saa osan hänen käyttämistään sanavalinnoista tuntumaan epähienovaraisilta. Hänen jakaessaan toimijoita vahvoihin ja heikkoihin tunnistan kyllä voima-asetelman, mutta analyysin tasolla tahdon nähdä kummankin tilan harjoittamisen tavan yhtä arvokkaina ja kummassakin tavassa näen sekä vahvuuksia että heikkouksia. Kyse on kenties vain identiteettiprosessin eri vaiheista, erilaisesta tahdosta ja halusta.

Tutkimukseni alussa viittasin maisemaan tekstin kaltaisena merkitysjärjestelmänä. Lukiessani kirjoituksia lukuisia kertoja, alkoi minulle hahmottua identiteetikerronnan kautta kaksi eri tyyppistä maisemaa. Niistä ensimmäinen on osattomuuden maisema, jonkinlainen epämaisema. Toinen on osallisuuden ja hyväksytyksi tulemisen maisema.

Näin osattomuuden maisemaa rakentaa Salusjärvi sijoittaen itsensä siihen. Käytössä on ensin protagonistin tietoisuus, eli KOKEMISEN kognitiivinen kehys, sen jälkeen toisessa kappaleessa hallitsee KERTOMISEN kognitiivinen kehys:

”Kaksi pientä silmää tuijottaa tiskipöydän alta. Muumipeikko tuijottaa takaisin. On aivan hiljaista. Sitten silmät äkkiä katoavat. Peikko hätääntyy, ryömii tiskipöydän luo ja houkuttelee varovasti: ”Tule, tule! älä pelkää. Minä olen kiltti. ” Mutta kuka tuo tiskipöydän alla asuva lienee ollutkin, hän ei tule takaisin.

Minä olen tuo olento. Ensin alle vuoden ikäisenä jurotan lastenseimen portailla. ”Osaako se puhua?” hoitajat hämmästyvät kielenkalkkeesta, kun äiti vihdoon tulee. Sitten tulirokkopotilas, joka eristetään sairaalaan. Radamsa on myös kolmivuotias isosisko, joka on menettänyt äitinsä. Aikojen kuluttua äiti löytyykin Helsingistä Lastenlinnasta, missä pikkusiskon sydäntä korjataan. Syntymävammana aivotkin ovat vaurioituneet. Minä olen reipas isosisko, joka lausuu runoja. Joulukirkossakin, niin äiti olettaa kunnes joutuu hakemaan mykän lausujan alttarilta. Joudan syntipukiksi myös tarhassa: varas. Rikolliset paljastuvat sattumalta.”⁹⁴

Useampi kirjoittajista oli tuntenut ulkopuolisuutta tai yksinäisyyttä lapsuudessaan:

---

⁹⁴ Salusjärvi 2014, 80.

”Olin lapsuudessani koulun ulkopuolella hyvin yksinäinen. Täytin elämäni kirjoilla ja muumit kulkivat mukana myös Ruotsiin, jonne lähdin 18-vuotiaana opiskelemaan. Olin lapsesta asti ollut niin rakastunut Nuuskamuikkuseen, etten teini-iässäkään kohdannut ketään hänen vertaistaan. Vasta yliopistossa sellainen sitten käveli kämppäni ovesta sisään. Hänkin oli muuminsa lukenut ja tunnisti minussa Myyn. Me aloimme harrastaa muumifilosofointia. Ja nyt olemme olleet yhdessä jo 45 vuotta.”⁹⁵

”Se toivo, jonka löysin muumeista ja heidän tarinoistaan on lapsen toivoa. Minulle muumit kertovat selviytymisestä alkoholistin perheessä. Tai se on vain yksi tarina, muumeissa on sisään kudottuna toivo, ilo ja sallivuus. Ehkä sellainen keitos syntyy vain suurista sisäisistä ristiriidoista? Kun ei ole tarvetta ulospäin näyttää kaikkea sitä mitä sisällään kokee, ainakaan suoraan.”⁹⁶

Osattomuuden kokemuksia kuvaavat katkelmat koskettavat ja saavat pohtimaan, kuinka paljon lapset ovat muiden tuottamien tilojen armoilla. Toisille kirjat saattavat merkitä jo lapsena konkreettista turvapaikkaa, joiden mielikuvitusmaailmaa opitaan käyttämään vastakohtana omalle todellisuudelle. Toisille Janssonin teosten osallisuuden ja osattomuuden teemat taas tarjoavat vahvan symbolisen resurssin omista kokemuksista kertomiseen.

Annikki Vähätalon kirjoitus *Itsehoitoa Toven kirjoilla* kuvaa lukemisen eheyttäviä vaikutuksia. Muistelija on lapsuudessaan kokenut voimakasta turvattomuutta ja lukumuistossaan hän kuvaa onnellista iltaa ystävänsä kodissa, jolloin tämä luki hänelle ääneen Janssonin *Taikatalvea*. Kirjan merkitys aukesi ympäristössä, jossa muistelija koki hyvää oloa ja turvaa:

”Olen yökylässä ystäväni Memmun luona. On myöhäinen, pimeä syksy vuonna 1972 ja olen 13-vuotias. Olemme kaksin valtavassa talossa ja makaan Memmun siskon vuoteessa. Memmu lukee ääneen Tove Janssonin kirjaa *Taikatalvi*. Olen saanut hyvin syödäkseni ja päässyt ihan oikeaan suihkuun. Olo on rauhallinen, puhdas ja

---

⁹⁵ Hautamäki 2014, 6.

⁹⁶ nimim. Merellä tuulee 2014, 37.

onnellinen. Peittokin on pöyheämpi kuin kotonani ja lakanat tuoksuvat puhtaammin. Olen täysin irti omasta karusta todellisuudestani, joka sisältää sekavaa uhkaa, mielisairaita ihmisiä, väkivaltaa ja ahdistusta. Nautin vain Memmun äänestä ja tarinan lämpimästä voimasta. Samastun voimakkaasti Muumipeikon yksinäisyyteen hänen herätessään kesken talviuniensa hiljaisessa muumitalossa. Nautin innokkaasti hänen selviytymisestään ja oppimisestaan. Nukun yöni niin hyvin ja levollisesti, että aamulla olen siitä ällistynyt.”⁹⁷

Lukukokemus oli niin vahva, että se sai muistelijan etsiytymään muidenkin muumikirjojen pariin, saaden niistä voimaa ja ymmärrystä omaan elämäntilanteeseensa. Janssonin kirjat ovat muistelijalle tärkeitä yhä. Kirjat tarjoavat edelleen uusia näkökulmia, vaikka aikaa on kulunut ja elämäntilanne vaihtunut. Muistelija kertoo omasta perhetilanteestaan käyttäen Janssonin luomaa Mymmelin hahmoa ja samalla kerronta orientoituu kohti tulevaisuutta ja osallisuuden maisemaa. Kulttuuriperinnön siirtyminen seuraavalle sukupolvelle on turvattu:

”Nyt myöhemmin, kun olen lisääntynyt Mymmelin lailla, on suloista lukea jälkikasvulle muumien seikkailuja ja nähdä, kuinka tarinat jännittävät ja naurattavat heitäkin. Itse nautin nykyään eniten novelleista ja niiden absurdeista tai todentuntuisista tarinoista ja henkilöistä. Niistä löytää aina uutta herkuteltavaa.”⁹⁸

Viittasin tämän kappaleen alussa aineiston rajauksessa tekemiini valintoihin. Suvilehto-Pyykkölän kirjoituksen meinasin aluksi jättää aineistoni ulkopuolelle sillä se ei mielestäni edusta identiteetikerrontaa. Päädyin kuitenkin ottamaan kirjoituksen mukaan kahdesta syystä: ensinnäkin vahvistaakseni tulkintaa osallisuuden maisemasta nimenomaan toimijuuden maisemana. Toiseksi tarjotakseni esimerkin elämäkertomuksen tai autobiografisen lähestymistavan ja identiteetikerronnan erosta. Kirjoittajan toimijuus hahmottuu nykyisyydessä, jossa hän ottaa ristiriitaisen muiston haltuun. Hän ei kuitenkaan kirjoituksen avulla kerro, kuka hän on, vaan kertoo ainoastaan yksittäisen muiston menneisyydestään.

---

⁹⁷ Vähätalo 2014, 54.

⁹⁸ Vähätalo 2014, 54.

Kirjoituksessa muistellaan lukukokemusta Tove Janssonin kirjasta *Kuinkas sitten kävikään?* Muisto kertoo siitä, kun kirjoittajan isosisko luki hänelle iltasatua äidin ollessa sairaalassa:

”Isosisko aloittaa: *Kuinkas sitten kävikään?* Hän kääntää ensimmäisen aukeaman.

Kuva on hurja! Mustat, paksuvaraiset puut kohoavat ylös, pikkuolennot kiipeilevät rungoilla ja valkoiset silmät tuijottavat pimeydestä tiellä kulkijaa. Huolestunut kulkija maitokannuineen on Muumipeikko, niin tekstissä sanotaan. Ymmärrän Muumipeikkoa hyvin, sillä minäkin pelkään pimeää ja mörköjä.

*...puut kolkon korven kohisee,
kun tuuli ähkyy, huokailee –
yö vaihtuu aamun hämärään.
Vaan kuinkas sitten kävikään?”⁹⁹*

Muiston kertoja eläytyy isosiskon lukemaan tarinaan ja reflektoi omia ajatuksiaan ja tunteitaan siihen. Kertomuksen jännitys yhdistyy lapsen jännitykseen ja pelkoon siitä, tuleeko äiti sairaalasta takaisin. Muiston narratiivinen tila sijoittuu kokonaisuudessaan menneeseen ja lapsen toimijuus on siinä hyvin vähäistä. Kognitiivinen kehys, jolla muisto on kerronnallistettu on KOKEMINEN. Lapsi pystyy vaikuttamaan reaalitilanteeseensa yhtä vähän, kuin siskonsa lukemalla luomaan narratiiviseen tilaan. Hän pystyy ainoastaan reflektoimaan omia tunteitaan ja ajatuksiaan:

”Sinisiä, kauheita järkäleitä kaikkialla, tuuli tuivertaa Mymmelin tukkaa ja pikku Myy kyyröttää ihan pienenä piilossaan. Minua alkaa itkettä kuullessani isosiskon sanat:

*Voi Mymmeli, ei koskaan
vie nyt enää Mamman luokse tie!
Pois täältä päivään heleään!
Vaan kuinkas sitten kävikään?*

---

⁹⁹ Suvilehto-Pyykkölä 2014, 72.

Suuri Hommulu imuroi innoissaan Muumipeikon ja Mymmelin, mutta onneksi pikku Myy pelastaa heidät leikkaamalla saksilla reiän imuriin. Kolmisin he loikkaavat ulos pyöreästä ikkunasta, ja minä toivon jo, että Muumipeikko pääsisi Mammansa luo. Minua väsyttää, ja ihan pikkuisen pelottaa, ettei Mamma löydy.”¹⁰⁰

Loppujen lopuksi kaikki päättyy kuitenkin hyvin ja äiti pääsee sairaalasta. ¹⁰¹ Kirjoittaja kuvaa vain tämän yhden muiston, ja vaikka hän tekee sen nykyhetkestä käsin, ei hän kerro mitään nykyhetkeen sijoittuvasta reaaliminästään tai ihanneminästään. Kerronnassa aktivoidaan ainoastaan historiallinen minä, mutta identiteetikerronnalle tyypillinen reflektio näiden minän eri ulottuvuuksien välillä puuttuu.

Osallisuuden maisema hahmottuu monissa kirjoituksissa perheen ja kodin kautta, mutta harvoin ristiriidattomana. Tuan kirjoittaa, että: ”Kodin tai kotipaikan ongelma on se, että auttaessaan ihmistä saavuttamaan integriteettinsä, millainen se sitten lieneekään, se saattaa onnistua siinä liiankin nopeasti ja tyrehdyttää siten mahdollisuuden henkilökohtaisen kasvun jatkumiseen.”¹⁰² Muumimammaa ja hänen edustamaansa kodikkuutta, lämpöä ja huolenpitoa monumentalisoitiin monissa kirjoituksissa, mutta kun kirjoittajat itse asettuivat vanhemman rooliin, esiin tuotiin aseman ristiriitaisuus:

”Minun Muikkuseni on juuri tänään palaamassa Lapista. Hänen pitää edelleenkin silloin tällöin kadota taivaanrannan taa, kyetäkseen taas palaamaan arkeen ja tavalliseen elämään. Isänä hän on tomerasti muumipappa aina, kun sellaista tarvitaan, mutta muikkusmaisella tavalla. Minä pidin äitinä esimerkkinäni Muumimammaa, mutta koville siinä Myy joutui. Lapsemme vaikuttavat kuitenkin varsin onnistuneilta. Ja he tuntevat muumimaailman ihan muusta kuin television kautta. Kehtolauluna lauloimme heille ”Muumimamman maailmaan, niin ihanaan...” ¹⁰³

---

¹⁰⁰ Suvilehto-Pyykkölä 2014, 73.

¹⁰¹ Suvilehto-Pyykkölä 2014, 74.

¹⁰² Tuan 2006, 26.

¹⁰³ Hautamäki 2014, 6.

tai

”Ensimmäisen muumikirjan sain vasta aikuisena. Sen osti Mörkö, joka ajan mittaan muuntui myös piippua polttavaksi muumipapaksi. Kaikilla perheessä oli omat suosikkinsa, ja minäkin yritin aluksi sovittautua majakan seiniin ruusuja maalaavaksi muumimammaksi, mutta oli liian rankkaa olla tyyni ja pullea.”¹⁰⁴

Yllä olevissa katkelmissa Janssonin fiktiivinen maisema on omaksuttu vahvasti protagonistin kautta, mutta kuten aina identifikaatiossa, samaistuminen jää vajaaksi ja eron tunnistaminen suhteessa identifikaation kohteeseen korostuu. Muumimammasta kirjoittaa myös Hakala:

”Tunnen, että Muumimamma on antanut eväitä kaikkiin elämäni vaiheisiin. Hänen vaikeutensa asettua tiettyihin rooleihin ja säilyttää itsenäisyytensä, huolehtia toisten tarpeista ja nauttia samalla itselleen tärkeistä asioista liikuttaa minua. Seuraavat tekstit tiivistävät asian: (...)

– *Jakaranda ja palisanteri, mutisi äiti hartaan tyytyväisenä ja jatkoi sahaamistaan. Toiset olivat tottuneet sahaavaan äitiin, jota näkyi yhä vähemmän puupinon takaa. Aluksi isä järkyttyi ja tahtoi ottaa käsiinsä halkomäen. Mutta silloin äiti suuttui ja sanoi:*

– *Tämä on minun. Minäkin tahdon leikkiä.”*¹⁰⁵

Yllä olevassa katkelmassa kirjoittaja samaistuu Muumimammaan tunteiden kautta KOKEMALLA. Toimijuus ja oma tila artikuloidaan lainaamalla Janssonin tekstiä, jossa Muumimamma omii halkomäen itselleen. Tuan jatkaa, että ”on mahdollista, että integriteetti on enemmänkin illuusio, kuin todellisuutta”.¹⁰⁶ Tulkitsen tätä niin, että omaksuvassa identiteettityössä piirretyt oman tilan rajat, identiteettisulkeumat, ovat hetkellisiä. Ihminen ja

---

¹⁰⁴ Salusjärvi 2014, 81.

¹⁰⁵ Hakala 2014, 79.

¹⁰⁶ Tuan 2006, 26.

hänen identiteettinsä, samoin kuin hänen tilallinen ja sosiaalinen ympäristönsä ovat ajallisia ilmiöitä ja muuttuvat koko ajan. Siksi rajatkin ovat jatkuvien uudelleenneuvottelujen kohteena.

Massey on kritisoinut Michel de Certeau'n strategista paikan harjoittamista siitä, että se rinnastaa tilan representaatioihin kadottaen ilmiöstä ajan, rajaten ne, ja täten haittaa sitä, miten me ajattelemme tilaa.¹⁰⁷ Olen hänen kanssaan samaa mieltä, että tila tulee nähdä prosessina ja vuorovaikutuksena. Mutta omaksuvan identiteettityön kautta tapahtuva oman tilan valtaaminen ja osallisuuden vahvistaminen ovat ennen kaikkea toimijuutta, vapautta määrittellä itse itsensä. Ja se on myös vuorovaikutusta, viestintää, joka odottaa muilta joko hyväksyntää tai torjuntaa. Osallisuuden ja osattomuuden maisemissa on mielestäni kyse juuri siitä, saammeko olla aktiivisia toimijoita omassa elämässämme ja määrittellä itse identiteettimme, ottaa oman tilamme, vai kiistetäänkö meiltä toimijuus ja joudummeko muiden määrittelemien roolien kahleisiin.

Näin kirjoittaa nimimerkki Merellä tuulee omasta tilasta käyttäen KERRONNAN kognitiivista kehystä:

”Vuosien myötä kuva on muistuttanut minulle oman tilan tärkeydestä. Tove tarvitsi oman tilansa luodakseen muumit. Minäkin tarvitsen oman mereni, ja maailmalle saa ajoittain näyttää selkäänsä, kuten Tove kuvassa.”¹⁰⁸

Aivan yhtä keskeinen rajaamisen menetelmä kuin symbolisen toisen osoittaminen, on se, mikä jää sanomatta. Teksti on kuin kartta, johon kartanpiirtäjä on valinnut esitettävät asiat ja niiden kautta muodostuvan kuvan todellisuudesta, muun jäädessä ulkopuolelle. Joissakin kirjoituksissa, kuten Heinon *Seikkailujen muumilaaksosakoko* kirjoitus henkii vahvasti omaa tilaa ja ainoa symbolinen toinen, joka suljetaan ulkopuolelle, on kokemus osattomuudesta. Kerronnan aikaulottuvuus sisältää useampia erilaisia osallisuuden maisemia sekä käännekohtia näiden välillä. Alussa on seikkailujen kehys, joka korvautuu perheen kehyksellä Muumipapan

---

¹⁰⁷ Massey 2005, 26.

¹⁰⁸ nimim. Merellä tuulee 2014, 37.

kohdatessa Muumimamman, mutta seikkailut jatkuvat edelleen, muistoissa ja mielikuvituksessa.¹⁰⁹

Tekstissä on aina kätkeytyä tilallisuutta ja poissulkemisen kautta myös vallankäyttöä. Sivulan mukaan omaksuvan identiteettityön vastavoima on *toiseuttava identiteettityö*, jossa vähennetään jonkun muun oikeutta pitää menneisyyden jäännettä tai symbolia omanaan.¹¹⁰ Aineistossani suoraa toiseuttamista suhteessa Tove Janssonin maisemaperintöön esiintyy hyvin vähän. Sen sijaan metaforisuuden ja mainitsematta jättämisen kautta se on läsnä.

Tarkastelen minän kehystämistä siis suhteessa kertojan luomaan narratiiviseen tilaan ja sitä, miten hän rajaa kyseisen tilan ja asemoi itseään suhteessa rajaan. Kaikille aineiston kirjoituksille on yhteistä, omaa osallisuutta pyritään vahvistamaan joko suhteessa Janssonin maisemaperintöön ja/tai oman elämän osallisuuden maisemissa asemoitumiseen käyttämällä maisemaperintöä metaforisesti. Vaikka osattomuuden kokemuksia kuvataan, ne sijoitetaan rajan, aktiivisesti luodun oman tilan ulkopuolelle tai ajallisesti kauteen, jossa oma toimijuus on ollut heikkoa. Identiteetikerronnassa nämä osallisuuden ja osattomuuden maisemat voivat sijoittua niin menneisyyteen, nykyisyyteen kuin tulevaisuuteenkin, mutta oleellista on, että omassa tiloissa toimijuus artikuloidaan vahvasti.

Kognitiivista kehyksistä omaksuvassa identiteettityössä korostuvat osallisuuden ja osattomuuden KOKEMINEN, sillä monesti fiktiivinen maisema on omaksuttu tunteiden ja hahmojen kokemusten kautta. Toimijuus hahmottuu useimmiten KERTOMISEN kehyksen kautta, joko narratiivisen tilan tuottajana tai tosielämän toimijuudesta kertomalla.

Omaksuvalla identiteettityöllä muistelijat siis vahvistavat oikeutta pitää omanaan symbolista perintöä. Tämän tutkimuksen aineistossa on kyse fiktiivisestä ja siten aineettomasta perinnöstä, joten ihmisten ainoa mahdollisuus sijoittaa itsensä siihen symboliseen ympäristöön on tuottaa siitä jonkinlainen representaatio tai kiinnittää symbolisia merkityksiä todelliseen ympäristöön. Muistelukirjoitukset

---

¹⁰⁹ Heino 2014, 58.

¹¹⁰ Sivula 2017, 337.

itsessään ovat representaatioita, mutta muistelijat kertovat myös aineellisista representaatioista sekä siirtävät symbolisia merkityksiä heille tuttuihin paikkoihin ja ihmisiin.

Metaforisena identiteetikerrontana omaksuva identiteettityö puolestaan rakentaa narratiivista tilaa, jonka subjekti artikuloi omakseen ja piirtää sille osallisuuskokemuksen avulla rajat, jonka ulkopuolelle symbolinen toinen jää. Nämä omat tilat eivät ole sama asia kuin paikat, joihin kuulutaan tai fenomenologinen tunne johonkin kuulumisesta. Kyse on aktiivisista valinnoista, toimijuudesta ja osallisuuden kokemuksesta, joka mahdollistaa kaksi edellä mainittua. Omaksuvalla identiteettityöllä vapaa subjekti vahvistaa oikeuttaan olla se, joka hän haluaa olla.

4. Historioiva identiteettityö, sijainti ajassa ja liike identiteettikehyksissä

Liike yhdistää aikaa ja tilaa. Joskus liike on fyysistä ja todellista, kun taas joskus se on luonteeltaan mentaalista ja ilmenee representaatioina, jotka suuntaantuvat joko menneisyyteen tai tulevaisuuteen.¹¹¹ Sivulan mukaan historioivan identiteettityön avulla ihminen sijoittaa itsensä menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden aikajatkumolle käyttäen työkaluinaan jaettua kehyskertomusta ja osallisuuden kokemusta.¹¹² Siinä missä omaksuva identiteettityö muistutti de Certeau'n strategista tilan harjoittamisen tapaa, muistuttaa historioiva identiteettityö de Certeau'n taktista tilan harjoittamisen tapaa.¹¹³

Historioivan identiteettityön tapa käyttää narratiivista tilaa on lainaamista. Siinä sijainti menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden aikajatkumolla otetaan vain hetkeksi, käyttäen jaettua kehyskertomusta. Mari Ahokoivun sarjakuva *Pariisissa* on hyvä esimerkki tästä. Se alkaa kuvasta, jossa naishahmo katselee parvekkeelta kaupunkinäkyä. Kuva on rajattu siten, että parvekkeesta näkyy vain pieni kulma ja käsiinsä nojaava naishahmokin vain osittain. Vaikka taiteellisen teoksen kertojaa ei voidakaan pitää yhtenevänä teoksen tekijän kanssa, voidaan sarjakuvan synty- ja julkaisukontekstista, sekä ensimmäisen persoonan käytöstä tehdä päätelmä, että sarjakuvan subjekti on piirtäjänsä representaatio ja artikulaatio, jonka avulla tekijä tekee identiteettityötään. Teksti kuvassa kuuluu ”Heinäkuu 2013, Cité des arts, Pariisi. / Näitä maisemia Tovekin katseli, kauan sitten. / Tämä on ollut meille molemmille koti, vaikkakin vain lyhyesti.”¹¹⁴

Sarjakuvan toinen ruutu koostuu kolmesta eri kuvasta, joista ensimmäisessä käsi ojentaa sarjakuvan naishahmolle kirjan *Muumipappa ja meri*, ja puhekupla, joka kehoittaa ”lue tämä”. Samassa kuvassa on kirjaa osoittava nuoli ja teksti: ”Nyt se on lempikirjani kaikista maailman kirjoista.” Toisessa kuvassa nainen lukee kirjaa. Kerronta puikkelehtii kuvien välissä ja sijoittaa kertojan suhteen Tove Janssonin kirjoihin aikajatkumolle: ”Siitä ei ole kauaa, kun aloin lukemaan Toven kirjoja. / En tiedä miten onnistuin välttämään niiden lukemista niinkin kauan.” Toisen kuvan yhteydessä on monumentalisoiva, eli kulttuuriperinnön arvoa ja merkitystä vahvistava jakso: ”Toven kirjoissa on kaikki oikeassa

---

¹¹¹ Ryan ym. 2016, 21.

¹¹² Sivula 2015, 66-67.

¹¹³ de Certeau 2013, 22-23.

¹¹⁴ Ahokoivu 2013, 32.

paikassa, kaikella on tarkoitus eikä mikään ole turha.” Sen jälkeen kerronta palaa takaisin aikajatkumolle: ”Tuntui kuin olisin löytänyt jotain, mitä olin aina etsinyt. / Etsin silti edelleen. / Etsin, matkustan ja muutan.” Ruudun viimeisessä kuvassa on kumpuilevaa maisemaa ja naishahmo reppu selässään. Kaukana takana näkyvät vuoret ja rakennus, joka muistuttaa muumitaloa. Puhekuplissa lukee: ”Oho, unohdin jättää kirjeen muumeille / No kyllä ne tietää mitä siinä lukisi”.¹¹⁵

Kolmannessa ja viimeisessä ruudussa ollaan taas ranskalaisella parvekkeella, mutta tällä kertaa näkymä on suoraan parvekkeelle. Tarinaa kertova naishahmo nojaa edelleen käsiinsä ja parvekkeen kaiteeseen ja sanoo: ”Kohta pitää taas lähteä”. Hänen vierellään seisoo kovasti Tove Janssonia muistuttava hahmo myös kaiteeseen nojaten ja sanoo: ” On niitä jotka jäävät ja niitä jotka lähtevät, niin on ollut aina. / Kukin saa valita itse mutta on valittava ajoissa eikä koskaan saa antaa periksi.”¹¹⁶

Ahokoivun sarjakuva lainaa kehyskertomusta ajalliseen asemointiin, toisaalta suhteessa kirjoihin ja kulttuuriperintöön, toisaalta suhteessa omaan elämänvaiheeseen. Asemoimalla itsensä Janssonin teosten lukijaksi, hän asemoi itsensä kulttuuriperintöyhteisön jäseneksi. Lainatessaan sitä oman identiteetti-prosessinsa vaiheen kuvaamiseen, hän vahvistaa tulkintaa kulttuuriperinnön arvosta ja merkityksestä. Käytössä oleva kognitiivinen kehys on KERTOMINEN.

Toinen hyvä esimerkki historioivassa identiteettityössä tapahtuvasta jaetun kehyskertomuksen ja osallisuuskokemuksen käytöstä on Heikkilän kirjoitus Taikatalvi Uumajassa. Protagonistin ja kertojan tietoisuudet vaihtelevat ja kutovat kaksi tarinaa yhdeksi:

”Tuon talven aikana löysin itseni kerran toisensa jälkeen Taikatalven hämmentyneestä, kesken uniaan herätetystä Muumipeikosta. Olin yksinäinen ja vihainen, kaipasin kesää ja omaa uimahuonettani. Liimasin kiiltokuvia seinille ja puolustin kotimaani perinteitä, kunniaa ja uskomuksia. Opiskelu- ja asuintoverini olivat hajamielisen ystävällisiä ja täysin omaan maailmaansa sopeutuneita, ei heillä ollut mitään tarvetta kuulla minun maailmastani, jasmiinipensaista lumen sijasta.

”Sinä voit olla oikeassa tai voit olla väärässä”, totesivat he iloisesti ja asia oli loppuun

---

¹¹⁵ Ahokoivu 2013, 33.

¹¹⁶ Ahokoivu 2013, 34.

käsitelty. Ihoni saattoi kasvattaa talviturkkia eli sopeutua, mutta itse olin aivan liian särmikäs havaitsemaan sitä. En uskaltanut tai halunnut heittäytyä. Jälkikäteen ajateltuna minulla oli Muumipeikon tavoin aivan liian paljon tavaraa ympärilläni, ja asioita, joita muistin ja joista uneksinkin.”¹¹⁷

Uusi ja outo paikka, jossa tuntee ulkopuolisuutta ja jossa on vaikea olla oma itsensä, johti kirjoittajan tutun tarinan pariin. Kun fyysinen ympäristö ja ihmiset ympärillämme vaihtuvat, kulkee mukana tarinat, muistot ja perinteet, jotka sitovat meidät menneeseen ja siihen, keitä me olemme kuvitelleet olevamme. Etäisyys ja ympäristön vieraus nostavat sen, mikä on ollut tuttua, esille ja arvioinnin kohteeksi. Kirjoituksen talvijakson hallitseva tunnetila on ulkopuolisuuden tunne. Sosiaalisia tapahtumia kyllä oli, mutta kertoja ei kokenut niistä todellista osallisuutta. Hän kirjoittaa: ”Pääsin toki juhliinkin, mutta alkuaikoina niissäkin kaikki tapahtui liian nopeasti, eikä minua ehditty esitellä kenellekään.”¹¹⁸

Kertomuksen toinen jakso sijoittuu ajallisesti kevääseen. Kevät symboloi perinteisesti uutta alkua, kasvua ja elinvoimaa ja kertomuksen narratiivinen tila rakentuukin käyttäen hyväksi kevään vakiintunutta symboliikkaa. Osattomuuden kokemuksista ei enää puhuta, vaan keskiössä on kertojan oma muutos, kasvu ja vahvistuminen. Siinä missä oma tila, identiteetti ja toimijuus koettiin kirjoituksen alussa vahvasti jossain muualla kuin kyseisessä ympäristössä tai hetkessä, ihminen kuitenkin kasvaa, muuttuu ja sopeutuu. Hänen horisonttinsa laajenee ja maisema, joka määrittelee kulttuurin sisä- ja ulkopuolen, tulee moniulotteisemmaksi:

”Ja sitten tuli kevät, räystää tippuivat ja krookukset kurkistivat ujoina seinän vierellä. Stipendiaikani oli lopussa ja kirjaston kirjat piti palauttaa viimeistä kertaa. Olin muuttanut, uskalsin enemmän, hymyilin useammin. Jalkani olivat valitettavasti yhtä paksut kuin ennenkin, mutta pääsihän niillä hienosti eteenpäin sekä lumessa että nurmella. Tiesin tulevaisuudessa selviäväni paremmin, jos minulla olisi vähän vaikeuksia. Minulla oli oman maailmani lisäksi tämä uusi, koivujen kaupunki. Kevättä ja kotiinpaluuta ei tarvittukaan enää vapauttamaan minua vieraasta,

---

¹¹⁷ Heikkilä 2014, 41.

¹¹⁸ Heikkilä 2014, 41.

vihamielisestä maailmasta, vaan se seurasi luonnollisena jatkona sitä uutta elämystä, jonka olin voittanut omakseni. Voi mikä vahinko, että jännittävä loppuu aina silloin, kun ei enää pelkää vaan voi lopultakin pitää hauskaa.”¹¹⁹

Jaetun kehystömuksen lainaamisen lisäksi identiteettiprosessi ja historioivan identiteettityön kautta tapahtuva itsensä aikajatkumolle sijoittaminen näkyy aineistossa kuitenkin myös muilla tavoilla. Kertojat järjestävät omaksuvaa identiteettityötä tehden kuvatut osallisuuden ja osattomuuden maisemat aikajatkumoiksi.¹²⁰ He reflektivat omaa identiteettiään suhteessa menneeseen ja tulevaan. Folkloristi Laura Aro tunnisti väitöskirjassaan identiteetikerronta-aineistostaan teemoja, kuten aika, paikka, ihmiset, tapahtumat, elämänselitykset sekä ”minä” ja ”itse” suhteessa kaikkiin edellisiin elementteihin.¹²¹ Minän ajallisia ulottuvuuksia hän kuvasi termeillä *historiallinen minä*, *reaaliminä* ja *ihanneminä*.¹²² Tulkitsen, että nämä minän ajalliset ulottuvuudet identiteetikerronnassa toteutuvat historioivassa identiteettityössä, kun subjekti sijoittaa itsensä ja osallisuuskokemuksensa menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden aikajatkumolle.

Aineistoni kirjoituksissa muutokset osallisuuden ja osattomuuden maisemissa etenevät monesti osattomuuden maisemasta osallisuuden maisemaan, mutta monia eri variaatioita löytyy. Esimerkiksi Heinin kirjoitus *Seikkailujen muumilaakso* on kirjoitus, jossa kaksi erilaista osallisuuden maisemaa sijoittuvat peräkkäin, vaikka muutos siinä, mihin koetaan osallisuutta, on ollut suuri. Aluksi hän kuvaa Muumipapan ystäviä (tai protagonistin tietoisuuden avulla omia ystäviään) ja näiden kanssa koettuja seikkailuja. Kertomuksen käännekohdassa Muumipappa tapaa Muumimamman ja hänen elämänsä muuttuu:

---

¹¹⁹ Heikkilä 2014, 41.

¹²⁰ Seesmeri 2018, 89. Saman kaltaisen ilmiön on tunnistanut saunomiskokemuksia tutkinut Laura Seesmeri: ”Saunomiskokemuksia välittäessä kertoja arvottaa saunaa sekä asettaa elämänsä saunat aika- ja tärkeysjärjestykseen korostaen saunan osuutta kertojan identiteetin luomisessa tai hahmottaessa. Tällainen kulttuuriperinnöllinen ja paikkaan sidottu kokemus voi olla osa ihmisen identiteetin muokkausprosessia ja eräs kulttuuriperinnön ja kokemuksen sekä paikkojen merkitysten muoto.”

¹²¹ Aro 1996, 67.

¹²² Aro 1996, 72-74.

”(…) ja sitten nuori Muumipappa, joka oli niin seikkailunhaluinen sekä utelias ja joka halusi melkein aina tietää, missä oli merta tai jännitystä, joka kiehtoi niin kovasti häntä ettei pysynyt paikoillaan. Mutta asiat muuttui silloin, kun hän pelasti nuoren Muumimamman myrskyisestä merestä, niin silloin nuoren Muumipapan elämä muuttui. Hän rakastui saman tien Muumimammaan, ja he rakensivat yhdessä muumitalon ja perustivat perheen, niin silloin Muumipappa päätti, että hänen seikkailunsa olivat ohitse.”¹²³

Kolmas temporaalisen asemoinnin muoto, joka aineistosta on löydettävissä, on oman muutoksen reflektointi suhteessa jaettuun kehyskertomukseen. Aarnipuun mukaan ”Ainakin paikan kokemuksesta kertomisen konventioihin kuuluu kuitenkin myös se, että tunnistetaan muutos suhteessa ajan kulkuun. Paikka muuttuu sekä siihen nähden millainen paikka oli ennen että siihen, millainen kokija oli ennen.”¹²⁴ Hyvä esimerkki tästä on Haaviston kirjoitus:

”Avaan kirjan ja olen perillä. Kaukana kavala maailma. Läsnä ajattomuus. Tässä maailmassa ajatteluni on selkeää. Olen se erittäin hyvin yksin viihtyvä, vitsikäs poikatyttö, joka kesällä mökillä aamulla ensimmäisenä sousti omalla jollalla lahdelle seikkailemaan ja haukia virvelöimään. Samaan aikaan olen oma itseni tänä päivänä. Vastuuntuntoinen, rauhallinen keski-ikäinen nainen, jonka elämän tärkeysjärjestyksessä ensimmäisenä on läheistensä hyvinvoinnista huolehtiminen. Kesäkirjan maailmassa olen kumpikin yhtä aikaa. Lapsi viattomine ihmettelyineen ja innostumisineen, ja aikuinen rauhallisine kokonaisnäkemyksineen ja huolenpitoineen. On hyvin tyydyttävä tunne tuntea olevansa kokonainen oma itsensä. Kaksikymmentä vuotta sitten, nuorena naisena, samaistuin kirjan lapseen, Sophiaan. Kirjan isoäiti oli minulle aivan kuin oma isoäitini, joka asui meillä talvet, kun olin lapsi. Nyt huomaan samaistuvani isoäitiin, vaikka Sophia on kaikkine tunteineen, ajatuksineen ja asenteineen yhä hyvin tuttu ja rakas hahmo. Niin kesä etenee. Niin elämä etenee. Elämä on ajaton prosessi, jossa ihminen on ajallinen.”¹²⁵

---

¹²³ Heino 2014, 58.

¹²⁴ Aarnipuu 2008, 30.

¹²⁵ Haavisto 2014, 5.

Myös Hakala asemoi oman suhteensa Muumimammaan niin menneisyydessä, kuin nykyisyydessäkin:

”Muumimamma on ylitse muiden inhimillisyydessään ja laajasydämyksessään. Kun tutustuin häneen, olin pieni tyttö. Nyt olen isoäiti ja päässyt äskettäin työelämästä tekemään kaikkea sitä, mitä haluan.”¹²⁶

Mielestäni yllä olevat katkelmat kertovat siitä, että Tove Janssonin maisemaperinnön merkitys kestää aikaa, sillä lukijat löytävät siitä kosketuspintaa eri elämänvaiheissa ja työkaluja omaan identiteettiprosessiinsa eri aikoina.

Aineistosta löytyi siis kolme erilaista tapaa sijoittaa itsensä menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden aikajatkumolle jaettua kehystomusta ja osallisuudenkokemusta käyttäen. Ensimmäinen niistä lainasi kehystomusta oman tarinan kerrontaan ja ottaessaan subjektiaseman tarinassaan, kertojat sijoittivat itsensä aikajatkumolle. Tämä historioivan identiteettityön muodon voisi sanoa leikittelevän narratiivin mahdollisuuksilla. Toisessa historioivan identiteettityön muodossa omaksuvan identiteettityön kautta luodut narratiiviset tilat, osallisuuden ja osattomuuden maisemat, järjestettiin ajalliseksi jatkumoksi ja niiden kautta reflektointiin oman identiteetin kehitystä. Kolmannessa historioivan identiteettityön muodossa reflektointiin ajassa elävän ihmisen suhdetta symboliseen resurssiin. Tulkinnat muuttuvat, kun me muutamme. Silti symbolisen resurssin arvo voi säilyä.

Kokevat ja kertovat kognitiiviset kehykset korostuvat historioivassa identiteettityössä, mikä on luonnollista, kun työkaluina ovat jaettu kehystomus ja osallisuuskokemus. Jaetulla kehystomuksella on myös yhtymäkohtia Fludernikin mallin tasoon III, joka sisälsi kerronnan kulttuurisen ulottuvuuden. Siinä missä Fludernik sijoitti tälle tasolle enemmän kertomisen tapoihin liittyviä piirteitä kuten genret ja kertomistapahtumaan liittyvät kulttuuriset konventiot, on jaettu

---

¹²⁶ Hakala 2014, 79.

kehyskertomus kuitenkin laajempi käsite, viitaten myös sisältöön ja sen tulkintaan. Tämän vuoksi niitä ei tule sekoittaa, vaikka molemmat ovatkin kulttuurisidonnaisia.¹²⁷

---

¹²⁷ Fludernik 1996, 32-33 ja Sivula 2015, 64.

5. Maisemaperinnön avulla kerrottu identiteetti

5.1 Tove Janssonin maisemaperintö

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, mitä on Tove Janssonin maisemaperintö? Alussa määrittelin maiseman tekstin kaltaiseksi semiologiseksi systeemiksi, jossa määritellään kulttuurin sisä- ja ulkopuoli. Tove Janssonin taide ja elämä muodostavat mielissämme aineettoman kokonaisuuden, kehyskertomuksen, jonka voimme tunnistaa omaksi kokonaisuudekseen juuri siksi, että se eroaa muusta, niin arkiympäristöstämme kuin muista taiteellisista representaatioistakin. Kehyskertomus on siis erityislaatuinen. Tunnistamme rajan ja tarkastelemme sen sisäpuolta maisemana. Vieraudesta huolimatta maisema pitää sisällään paljon tunnistettavia ja samaistuttavia elementtejä, symbolisia resursseja.

Samaistumista olen lähestynyt kehollisuuden näkökulmasta soveltaen Monika Fludernikin luonnollisen narratologian mallia, jonka mukaan kirjallisuutta tulkitessamme aktivoimme erilaisia kognitiivisia kehyksiä, jotka perustuvat omiin kehollisiin ominaisuuksiimme ja kokemuksiimme. Mallia soveltaessani olen kiinnittänyt huomioni ensi sijassa siihen kognitiiviseen kehykseen, jonka avulla kirjoittajat ovat mielestäni Tove Janssonin fiktiivisen maiseman omaksuneet ja toisaalta kerronnallistaneet omaa kokemustaan. Tekstin piirteisiin vahvasti nojaavan narratologisen analyysin sijasta olen pyrkinyt hahmottamaan kehoa ja sitä, omaksuuko se maiseman aistimalla (NÄKEMINEN), tuntemalla (KOKEMINEN) vai kulttuurisena toimijana (KERTOMINEN).¹²⁸ Päähuomioni ei ole kuitenkaan ollut kaunokirjallisen kokemuksen ja tulkinnan syntyemisessä vaan olen pyrkinyt hahmottamaan Tove Janssonin maisemaperintöä identiteetti-prosessissa tuotettujen maiseman representaatioiden kautta. Tässä tutkimuksessa maiseman kehollinen (luonnollinen) omaksuminen on toiminut lähinnä taustahypoteesina. Tärkein havaintoni on kuitenkin prosessin kaksisuuntaisuus. Lukijat omaksuvat, tulkitsevat ja ymmärtävät kaunokirjallisen maiseman omien kognitiivisten kehystensä kautta, mutta kertoessaan itsestään he käyttävät kaunokirjallista maisemaa oman identiteettinsä ja elämänsä kerronnallistamiseen, ymmärtämiseen ja tulkintaan.

---

¹²⁸ Fludernik 1996.

Tutkimukseni keskeisenä tavoitteena oli testata käyttämäni analyysimallia tämän tyyppiseen identiteetikerronta-aineistoon. Koska aineistoni kirjoitusten määrä oli rajausteni vuoksi varsin pieni, voin vastata kysymykseen vain tämän aineiston pohjalta. Vastaukseni ei siis kerro, mitä kaikkea Tove Janssonin maisemaperintö on.

Sivulan malli identiteettityöstä ja kulttuuriperintöprosessista sisältää aina kulttuuriperintöyhteisön. Omassa aineistossani sen sijaan olivat äänessä yksittäiset henkilöt, jotka käyttivät Tove Janssonin maisemaperintöä oman henkilökohtaisen identiteettinsä kertomiseen. Mielestäni tämä ei ole kuitenkaan ongelma, sillä Sivulan malliin sisältyvä osallisuuskokemus on aina yksilöllinen. Lisäksi ajattelen, että kulttuuriperintöyhteisö hahmottuu tässä aineistossa jaetun kehyskertomuksen kautta. Sivula kirjoittaa jaetusta kehyskertomuksesta, että ”Kehyskertomus vahvistaa menneisyyden aineelliselle tai aineettomalle jäljelle merkityksen.”¹²⁹ Symbolisen resurssin, Tove Janssonin maisemaperinnön, todellinen merkitys aukeaa siis jaetun kehyskertomuksen käyttöä tarkastelemalla.

Mitä Janssonin maisemaperintö siis aineiston kirjoittajille merkitsee? Mikä on saanut heidät käyttämään sitä omassa identiteettityössään? Kaikkia kolmea eri identiteettityön muotoa tarkasteltuani olen tullut siihen tulokseen, että Tove Janssonin maisemaperinnössä on kyse toivosta ja vapaudesta. Siinä on kyse rohkeudesta lähteä seikkailuun etsimään omia rajojaan. Uskalluksesta päästää toisia lähelle, kadottamatta silti itseään. Ja rooli odotuksille hanttiin panemisesta, vapaudesta ottaa oma tilansa, kuitenkin toisia kunnioittaen.

Syy, miksi Tove Janssonin maisemaperintö tarjoaa tähän kaikkeen niin hyvät mahdollisuudet, on mielestäni siinä, että hänen kertomuksistaan ja taiteestaan löytyy valoa ja varjoa. Henkilöhahmojen hyvät ja huonot luonteenpiirteet sekä heidän kertomuksissa kokemansa toiveet, pelot, osallisuuden ja osattomuuden tunteet tarjoavat vahvan symbolisen resurssin, josta löytää samaistumiskohteita.

Aineiston kirjoituksissa symbolisia elementtejä, joiden arvoa vahvistettiin eli monumentalisoitiin olivat lukuisat eri henkilöhahmot Janssonin teoksista. Erityismaininnan ansaitsee Muumimamma, jonka äidillisyyttä, lempeyttä ja lämpöä ylistettiin. Samalla kuitenkin koettiin vaikeaksi saavuttaa yhtä ylivoimaisia ominaisuuksia omassa vanhemmuudessa. Lohtua saatiin siitä, että mammakin toisinaan

---

¹²⁹ Sivula 2015, 64.

otti omaa tilaa, eikä ollut koko ajan toisten käytettävissä. Myös Nuuskamuikkunen, Pikku Myy, Muumipappa, Nipsu, Radamsa ja moni muu saivat omat mainintansa.

Janssonin henkilöhahmoilla tuntuu aina olevan jokin luonteenpiirre, joka tekee hänestä helposti samaistuttavan. Ja vaikka osa piirteistä on vähemmän imartelevia, kuten Nipsun ahneus tai pelokkuus, ei häntäkään suljeta ulkopuolelle. Janssonin maisemaperinnölle on ominaista, että erilaisuus hyväksytään. Koska monilla hahmoilla on vain yksi hallitseva luonteenpiirre, kertojat tuntuivat samaistuvan eri hahmoihin eri tilanteissa tai eri elämänvaiheissa. Vaikka erityisesti jotkut Muumilaakson hahmot voidaan nähdä yksinkertaistettuina karikatyyreinä, tuntuu juuri se antavan mahdollisuuden samaistua helposti yhteen luonteenpiirteeseen ja täydentää hahmo omien kognitiivisten kehysten kautta ontologisesti täydeksi olioksi.

Muita asioita, joita aineiston kirjoituksissa monumentalisoitiin olivat muun muassa seikkailut, meri, perhe, ystävyys, teatteri, taide ja juhlat. Tulkitsen, että Janssonin maisemaperinnössä on kyse myös elämästä nauttimisesta. Kaikkea ei kannata ottaa liian vakavasti, seikkailulle ei sanota ei ja juhliin löytyy lähes aina aihetta.

Omaksuvan identiteettityön kautta muistelijat vahvistivat oikeutta pitää Janssonin maisemaperintöä omanaan. Tämän he tekivät sijoittamalla itsensä luomaansa narratiiviseen tilaan ja myös kertomalla aineellisista representaatioista, joilla he olivat tehneet Janssonin perintöä näkyväksi omassa ympäristössään tai kertomalla omista lukuympäristöistään, joissa oli samoja piirteitä kuin Janssonin teosten maisemissa. Metaforisesti he käyttivät Janssonin maisemaperintöä myös oman elämänsä osallisuuskokemusten kuvaamiseen rakentamalla narratiivisia tiloja, jotka nimesin osallisuuden ja osattomuuden maisemiksi. Asemoituminen näihin maisemiin tapahtui yleensä jonkin symbolisen henkilöahmon avulla, ei tosin aina. Sanoma, jolle koin muistelijoiden saavan vahvistusta Janssonin perinnön kautta oli, että on hyväksyttävää ottaa omaa tilaa. Maailmalle ja sen rooliodotuksille saa kääntää selkensä. Ja vaikka muiden kunnioittaminen on tärkeää, on tervettä piirtää rajoja myös tilalle, jota muiden tulee kunnioittaa.

Historioivassa identiteettityössä Tove Janssonin maisemaperinnön käyttö näkyi teosten tarinoiden lainaamisena omien kirjoitusten kehyskertomukseksi. Muistelijat sijoittivat itsensä kulttuuriperintöyhteisön jäseniksi kertomalla lukumuistoistaan ja käyttämällä maisemaa semiologisen kielen tapaan, sulkien jaettua kehyskertomusta tuntemattomat yhteisön ulkopuolelle. Historioivan

identiteettityön avulla he myös järjestivät kerronnan osallisuutta ja osattomuutta kuvaavat narratiiviset tilat aikajakumolle. Myös lukukokemusten muutos ja se, että he samaistuvat eri henkilöihahmoihin eri aikoina on historioivaa identiteettityötä. Janssonin maisemaperintönä suhteessa aikaan pidän sitä, että muutos ja kasvu, on paitsi välttämätöntä, myös hyväksyttävää ja suotavaa.

Maisemantutkijana olen läpi työni pohtinut termien maisema, tila ja paikka merkityksiä. Syy miksi haluan nostaa ne esille luvussa, jossa vastaan aineistolähtöiseen kysymykseeni johtuu siitä, että ne osaltaan vastaavat kysymykseen siitä, mistä Tove Janssonin maisemaperinnössä on kysymys. Paikan käsitettä olen soveltanut lähinnä kirjoihin ja viitannut niiden pysyvään olemukseen tietynsisältöisinä representaatioina, jotka muuttumattomuudessaan saattavat edustaa joillekin lukijoille paikkoja, merkittäviä sijainteja. Identiteettityö sen sijaan on prosessi ja identiteettikerronnan tuottamat maisemarepresentaatiot ovat vain hetkellisiä sulkeumia, jotka eivät pysäytä itse ilmiön – identiteetin – kehitystä. Muistot rakentuvat aina nykyhetkessä ja monumentalisoivan identiteettityön kautta narratiiviseen tilaan tuodut symboliset elementit kertovat vain kyseisessä hetkessä tuotetusta narratiivisesta tilasta. Mitä muistamme juuri tässä ja nyt? Mikä juuri nyt on merkityksellistä?

Omaksuvassa identiteettityössä rajatut narratiiviset tilat asemoivat meidät suhteessa symboliseen toiseen, mutta rajat ovat jatkuvien uudelleenneuvottelujen alaisia. Omaksuvalla identiteettityöllä vahvistamme oikeuttamme olla se, joka haluamme olla. Identiteettirepresentaatiot ovat kuitenkin viestintää, jonka kautta minäkuvamme tarkentuu ja osallisuutemme joko vahvistuu tai heikentyy muiden reaktioiden perusteella. Historioivassa identiteettityössä tilan harjoittaminen tapahtuu lainaamalla, jaetun kehyskertomuksen narratiivilla ja ajalla leikkien, aivan kuin sanoen: vaikka tänään olen täällä, huomenna saatan olla jossain muualla. Nämä kaikki kolme identiteettityön muotoa piirtävät yhdessä kuvan Tove Janssonin maisemaperinnöstä: Siitä, että identiteetti on todellakin prosessi, olemme vapaita määrittelemään itse itsemme ja että aina on toivoa.

5.2 Maisemaperintö, identiteetikerronta ja tila

Menetelmälähtöinen tutkimuskysymykseni oli, miten tutkia maisemaperintöä ja identiteettiä kielellisten representaatioiden kautta? Tutkimuksessani olen pyrkinyt vastaamaan kysymykseen tarkastelemalla narratiivista tilaa ja maisemaperinnön käyttöä identiteetin kerronnan symbolisena resurssina, eli maisemaa identiteetikerronnan tilana.

Analyysissani testasin Anna Sivulan identiteettityömallin toimivuutta identiteetikerronnan narratiivisen tilan tulkinnassa. Koska koko työni rakentuu sen päälle, on minun tässä vaiheessa kriittisesti arvioitava myös itse mallia. Kriittisyys, jota koen harjoittaneeni läpi koko työn ei ole kuitenkaan negatiivisuutta, vaan periksiantamatonta halua ymmärtää kirkkaasti ja selvittää asia perin pohjin ilmiöiden ja käsitteiden juurille käyden. Mallin haasteeksi analyysityökaluna koin sen hermeneuttiselle kehälle tyypillisen ”läpinäkyvyyden”. Tarkastellessani identiteettityön yhtä osaluetta, sen läpi kuului aina myös kaksi muuta. Analyysiani monimutkaistivat myös kaunokirjallisuuteen ja reaali maailmaan viittaavien diskurssien sekoittuminen metaforiseksi kerronnaksi. Koen kuitenkin selittäneeni haasteet ja näen, että Sivulan mallilla olisi paljon annettavaa identiteetikerronnan tutkimukselle.¹³⁰

Laura Aron identiteetikerronnalle ominaiset elementit¹³¹ keskustelevat luontevasti Sivulan kulttuuriperintöprosessia kuvaavan mallin kanssa, kun sitä käytetään identiteetikerronnan analyysiin. Yhtenä tärkeimpänä identiteetikerronnan tunnusmerkkinä pidän silti minän ajallisen ulottuvuuden ja prosessuaalisuuden reflektointia suhteessa tilaan. Aron käsittein *historiallinen minä*, *reaaliminä* ja *ihanneminä*¹³² ovat kerronnan subjekteja, jotka sijoitetaan erilaisiin narratiivisiin tiloihin pyrittäessä vahvistamaan osallisuuden kokemusta suhteessa identifikaation kohteeseen. Ihanneminä aktualisoi Stuart Hallin toteamuksen siitä, että käytämme kulttuurisia resursseja *tullaksemme* joksikin.¹³³ Identiteetikerronnassa on yleensä aina läsnä reaaliminä ja ihanneminä. Joissain tapauksissa ihanneminänä voi toimia myös historiallinen minä. Kiinnostuksen kohteenani oli siis identiteetikerronta, henkilökohtaisen narratiivin alalaji, jossa ihmiset pohtivat itseään ja omaa

---

¹³⁰ Sivula 2015.

¹³¹ Aro 1996, 67.

¹³² Aro 1996, 72-74.

¹³³ Hall 1999, 250.

identiteettiään suhteessa aikaan ja tilaan, toisiin ihmisiin, tapahtumiin ja kulttuurisiin resursseihin. Identiteetin käsitän toiminnalliseksi ja avoimeksi, käytännössä prosessiluontoiseksi viestinnäksi, jolla ihminen muokkaa omaa minäkuvaansa.

Identiteetikerronnan narratiivinen tila rakentui maisemaperinnön symbolisia resursseja monumentalisoimalla, eli käyttäen jaetun kehyskertomuksen vakiintunutta tulkintaa symbolin merkityksestä. Jaettu kehyskertomus on aineeton representaatiotason yläkäsite, joten sen edustamia merkityksiä pyrittiin tuomaan näkyväksi narratiivisen tilan lisäksi myös omassa arkiympäristössä. Muistelijat kertoivat maisemaperinnön representaatioista, muistin paikoista, joita he olivat tuottaneet omaan arkiympäristöönsä.

Aineistossa myös monumentalisoitiin kirjoja paikkoina. Paikan käsite on ongelmallinen, mutta mielestäni jokin representaatio, kuten kirja tai maalaus, voisi edustaa paikkaa merkityn sijainnin näkökulmasta. Lukija esimerkiksi voi palata jonkin tietyn kirjan luo ja löytää siitä tietyn fiktiivisen maailman, vaikka hänen kokemuksensa ja tulkintansa itse teoksesta muuttuvat. Samoin fyysisessä ympäristössä paikka voi edustaa tiettyä merkittyä sijaintia, vaikka ympäristö ja kokemukset muuttuvat. Tällaisiin merkittyihin sijainteihin, paikkoihin, voi jäädä sulkeutuneita representaatioita, vaikka aika, tila ja representaatioita tuottaneet, tarkastelevat ja tulkitsevat ihmiset kulkevat eteenpäin. Sulkeutuneet representaatiot voisi ymmärtää Sivulan termejä soveltaen menneisyyden jäänteiksi.¹³⁴

Sivulan omaksuvaa identiteettityötä ja de Certeau'n strategista tilankäytön tapaa yhdistää rajan piirtäminen ja oman tilan valtaaminen. De Certeau kuvasi tätä paikan voittona ajasta, mutta mielestäni siinä ei ole kyse paikoista, vaan maisemista.¹³⁵ Rajoista, jotka piirtävät kulttuurin sisä- ja ulkopuolen. Vaikka aika näennäisesti hidastuukin, ovat rajat kuitenkin jatkuvien uudelleen neuvotteluiden kohteena, eivätkä siten pysyviä. Nimesin löytämäni maisematyypit osallisuuden ja osattomuuden maisemiksi osallisuuskokemuksen piirtäessä rajan niiden väliin. Osallisuuskokemusta suhteessa Janssonin maisemaperintöön vahvistettiin kuvaamalla omia luku- ja muita arkiympäristöjä, jotka muistuttivat kirjojen tai Toven henkilökohtaisen elämän maisemia. Metaforisesti taas Janssonin maiseman kieltä

---

¹³⁴ Sivula 2015, 65.

¹³⁵ Sivula 2015, 66 ja de Certeau 2013, 74.

käytettiin oman elämän osallisuuskokemusten kuvaamiseen ja näistä narratiivisista tiloista muodostui osallisuuden ja osattomuuden maisemia.

Omaksuvalla identiteettityöllä vapaa subjekti vahvistaa oikeuttaan olla se, joka hän haluaa olla. Oma tila, jonka on itse rajannut, vahvistaa subjektin toimijuutta. Identiteettirepresentaatioissa on aina käänttöpuolena se, että jotain rajataan ulkopuolelle ja pahimmillaan nämä vallan aktit saavat erittäin ikäviä ilmentymiä. Osallisuuden kokemuksen ja toimijuuden vahvistamisessa sekä oikeudessa määritellä itse itsensä (ajallisen prosessuaalisena olentona) on silti jotain, mitä ehdottomasti pitäisi tutkia maiseman ja tilan kannalta. Jos ajatellaan osallisuuden maisemaa ja sen ulkopuolelle rajautuvaa osattomuuden maisemaa, voitaneen tehdä yleistys, että ihmisoikeuksien näkökulmasta kaikilla on oikeus tuntea osallisuutta. Kaikilla on siis oikeus osallisuuden maisemaan, jossa tulee hyväksytyksi sellaisena kun on (ajallisen ja kehittyvän) ja jossa saa toimia, vaikuttaa tilaan ja siihen miten se kehityy.

Historioivassa identiteettityössä kertojat sijoittivat itsensä aikajatkumolle ja kerronnalistivat omaa elämäänsä jaetun kehyskertomuksen avulla. He tekivät tämän joko lainaamalla kertomuksen juonta, tilaa tai protagonistin tietoisuutta, mutta olennaisinta on se, millaista muutosta he pyrkivät kuvaamaan. Muutosta tarkastelemalla pääsemme kiinni jaettuun tulkintaan kehyskertomuksen merkityksestä. Tove Janssonin maisemapeinnön kohdalla näen, jaettu tulkinta kehyskertomuksen merkityksestä liittyy toivoon, vapautteen ja mahdollisuuteen kokea osallisuutta omana itsenään. Myös rajojen ja odotusten kyseenalaistaminen koetaan tärkeäksi.

Maantieteilijä Doreen Masseyn mukaan aika-tila tiivistymässä on kyse tähän mennessä kerrotuista tarinoista, ja vaikka hän ei viittaakaan konkreettisiin tarinoihin vaan siihen, että ajalliset jatkumot ovat moninaisia ja eriaikaisia, eikä mitään globaalia narratiivia ole olemassa, on narratiivien tutkimus mielestäni erittäin tärkeä osa tilan tutkimusta ja ymmärtämistä. Masseyn mukaan tila syntyy suhteista ja kanssakäymisestä muihin toimijoihin ja samoin kuin historia ja aika, on myöskin tila moninaista ja avointa. Tilan avoimuus ja diversiteetti mahdollistavat hänen mukaansa kestävien poliittisten päätösten tekemisen.¹³⁶ Mikäli aika-tila tiivistymässä on kyse kanssakäymisestä ja tähän mennessä kerrotuista tarinoista, on mielestäni erittäin tärkeää ymmärtää yhteys yksittäisten ihmisten kerronnan ja jaetuttujen

---

¹³⁶ Massey 2005, 10-12.

kehyskertomusten välillä sekä pysähtyä pohtimaan, mistä ne todella kertovat. Kaikki tila-aikaa tuottava kielellinen kommunikaatio koostuu yksittäisten henkilöiden puheesta, joissa toisinaan käytetään jotain myyttisen puheen¹³⁷ kaltaista merkitysjärjestelmää. Moni kertomuksissa piirretty raja kumpuaa osattomuuden tunteesta ja toimijuuden kieltämisestä. Toimijuuden salliminen ja vahvistaminen ovat mielestäni avaimia myös osallisuuden vahvistamiseen.

Sivulan kulttuuriperintöprosessia kuvaava malli sopii mielestäni hyvin myös identiteetikerronnan analyysiin.¹³⁸ Tärkeimpinä löydöksinäni pidän osallisuuden ja osattomuuden maisemia sekä havaintoa toimijuuden ja osallisuuskokemuksen yhteydestä. Tilallinen toimijuus ei ole vain tilassa olemista, vaan myös tilaan vaikuttamista ja sen tuottamista. Historiankirjoituksessa vasta- ja vaihtoehtohistorioiden merkitys on jo ymmärretty, mutta ilmiön tilallinen puoli, oikeus – ja myös velvollisuus – tuottaa tilallista diversiteettiä, on jäänyt vähälle huomiolle. Oman tilan ottaminen vahvistaa subjektin toimijuutta ja oikeutta määritellä itse itsensä. Useiden subjektien yhtäaikainen toimijuus tuottaa tilan diversiteettiä, mutta ennen kaikkea demokratiaa ja osallisuutta.

Osallisuutta ei ole ilman toimijuutta. Osattomuus on toimijuuden puuttumista. Osallisuuden maiseman rakentaminen lähtee siitä, että annetaan ihmisille mahdollisuus toimia tilassa, tilaan vaikuttaen ja sitä tuottaen. Tilat syntyvät vuorovaikutuksesta ja ne ovat jokaiselle kokijalle erilaisia. Tilallisen diversiteetin ja sitä tuottavan subjektien toimijuuden hyväksyminen ja edistäminen voisivat kuitenkin tuottaa osallisuuden maisemaa, joka neutraloisi osattomuuden kokemuksista ja toimijuuden kieltämisestä kumpuavia ylilyöntejä.

Haluni ymmärtää aineistoa on ajanut tekemäni pohdinnan melko teoreettiseksi. Mielestäni se on silti välttämätöntä, jos pyrkimyksenä on ymmärtää asioiden syvintä olemusta niiden erilaisten ilmenemismuotojen kautta. Teorioissa on kuitenkin kyse aina ideaalimalleista ja todellisuus on huomattavasti rikkaampi. Teoreettisten analyysityökalujen siivilään jää aina vain osa siitä ilmiöiden monimuotoisuuden hiekasta, jota sen läpi siivilöidään. Siitä huolimatta teoria auttaa jäsentämään ja ymmärtämään ihmisen kulttuurista olemassaoloa. Eri ajattelijoiden töitä yhdistämällä olen yrittänyt

---

¹³⁷ Barthes 1993, 109-110.

¹³⁸ Sivula 2015, 64-67.

luoda välineitä, joilla on mahdollista tarkastella tilan ja identiteetin suhdetta kielellisissä representaatioissa

Työskentelyprosessissani valtaosa ajasta on kulunut tutkimuskirjallisuuden ja teoreettisen pohdinnan parissa. Olen kuitenkin läpi työni kyseenalaistanut omaa työskentelyäni ja sen suhdetta aineistoon. Alussa syntynyt intuitiivinen ymmärrys on syventynyt ja korjaantunut kierros kierrokselta palatessani aineiston pariin tarkistamaan, etten eksy harhateille. Samalla aineisto on kerta toisensa jälkeen pakottanut minut takaisin tutkimuskirjallisuuden pariin todettuani, että voidakseni analysoida, minun on ensin ymmärrettävä, mistä on kysymys. Jälkikäteen arvioiden aineiston pieni koko heikentää tulosteni yleistettävyyttä. Mahdollisia jatkotutkimuskysymyksiä löytyy useita, mutta jokaista niistä tulisi lähestyä isomman aineisto-otoksen kanssa, jotta menetelmän soveltuvuutta voisi arvioida luotettavasti. Koen kuitenkin onnistuneeni tekemään maisemaperinnöstä, identiteetikerronnasta ja tilasta huomioita, jotka kannustavat tutkimaan näiden kolmen yhteyttä lisää.

Vaikka olen testannut analyysimallia kaunokirjalliseen maisemaperintöön, olen silti koko ajan pyrkinyt kehittämään työkalua, jolla voisi tutkia kaikenlaista maisemaperintöä kielellisten representaatioiden kautta. Visuaaliset ja kartografiset menetelmät maisemaperinnön tutkimiseksi tarvitsevat mielestäni täydennykseen kielellisiä menetelmiä, sillä niiden kautta meidän on mahdollista hahmottaa mitä symbolisesti merkittäviä maisemia ihmiset oikeasti käyttävät identiteettityössään. Ihannetilanteessa, jossa käytettävissä olisi riittävän suuri aineisto kirjoituksia, voitaisiin maisemaperintöä hahmottaa myös kollektiivisesti alhaalta ylöspäin. *Heritage from below* ja *unauthorised heritage* ovat näkökulmia, jotka ainakin virallisessa maankäytössä ja arvokkaita maisemia koskevassa keskustelussa jäävät turhan vähälle huomiolle. Mallin yleistettävyys vaatii kuitenkin lisätutkimusta erilaisilla aineistoilla.

Toinen näkökulma, jota haluaisin tutkia syvemmin, on maiseman kehollinen omaksuminen ja se, miten omat kokemuksemme vaikuttavat maiseman tulkintaan. Monika Fludernikin luonnollinen narratologia tarjoaa näkökulmaa, johon tulevaisuudessa haluaisin paneutua syvemmin. Kaunokirjallisuuden kyky toimia symbolisena resurssina yhdistää sitä maisemiin. Samalla tavalla kuin kirja koetaan voimakkaasti omasta näkökulmasta ja elämänhistoriasta käsin, vaikuttaa myös maiseman tulkintaan oma näkökulmamme. Se, millaisessa kulttuurissa olemme kasvaneet, millaisia kokemuksia kokeneet ja tunteita tunteneet. Ja millaisia merkityksiä annamme maisemien sisältämille symbolisille elementeille.

Tutkimukseni perusteella totean, että maisemaperinnön käyttöä identiteetikerronnassa tutkimalla on mahdollista saada tietoa siitä, mitä maisemia ihmiset oikeasti käyttävät identiteettityössään ja millaisia jaettuja tulkintoja ne heille edustavat. Identiteetikerronnassa he refleктоivat symbolisena resurssina toimivan maisemaperinnön avulla itseään ajallisina ilmiöinä historiallisen minän, reaaliminän ja ihanneminän kautta. Narratiivisen tilan rajaamisen kautta he tuottavat osallisuuden ja osattomuuden maisemia, joiden avulla he artikuloivat omaa identiteettiään. Aika ja tila yhdistyvät narratiivisessa tilassa, eikä niitä pysty erottamaan kuin käsitteellisesti.

Sattuma johdatti minut Tove Janssonin maisemaperinnön pariin. Tämä tutkimus on ollut minulle toimijuuden tila, jonka kautta olen tehnyt paitsi tutkimusta, myös identiteettityötä. Matkan varrella tehty itsereflektion määrä on valtava. Tove Janssonin maisemaperinnön kautta olen kuitenkin oppinut, että matka jatkuu. Olemme vapaita muuttamaan, määrittelemään itseämme uudelleen, yllättymään, oppimaan lisää ja tietämään huomenna enemmän.

Lähdeluettelo:

Kaikki Internet-osoitteet on tarkistettu <12.12.2019>.

Tutkimusaineisto

Viisaus ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista. Tove Jansson -seura ry, 2014.
<http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/12/fid/73/> .

Ahokoivu, Mari (2013): Pariisissa. *Viisaus ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista.* Tove Jansson -seura ry, 2014. <http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/12/fid/73/> .

Haavisto, Virpi (2014): Ikuinen ajaton kesä. *Viisaus ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista.* Tove Jansson -seura ry, 2014. <http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/12/fid/73/> .

Hakala, Pirkko (2014): Rakkaat muumit. *Viisaus ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista.* Tove Jansson -seura ry, 2014. <http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/12/fid/73/> .

Hautamäki, Ata (2014): Miten minusta tuli Pikku Myy? *Viisaus ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista.* Tove Jansson -seura ry, 2014. <http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/12/fid/73/> .

Heikkilä, Maija (2014): Taikatalvi Uumajassa. *Viisaus ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista.* Tove Jansson -seura ry, 2014. <http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/12/fid/73/> .

Heino, Kalle (2014): Seikkailujen muumilaakso. *Viisaus ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista.* Tove Jansson -seura ry, 2014. <http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/12/fid/73/> .

Hurme, Juha (2014): Koti kodittomille. *Viisaus ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista.*

Tove Jansson -seura ry, 2014. <http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/12/fid/73/> .

Nimimerkki Merellä tuulee (2014): Selkä selälle. *Viisauk ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista*. Tove Jansson -seura ry, 2014. <http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/12/fid/73/> .

Salusjärvi, Marja (2014): Radamsa ja Ruttuvaari. *Viisauk ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista*. Tove Jansson -seura ry, 2014. <http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/12/fid/73/> .

Suvilehto-Pyykkölä, Sisko (2014): Lukumuistoja. *Viisauk ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista*. Tove Jansson -seura ry, 2014. <http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/12/fid/73/> .

Vähätalo, Annikki (2014): Itsehoitoa Toven kirjoilla. *Viisauk ja elämänilo – lukumuistoja Tove Janssonin kirjoista*. Tove Jansson -seura ry, 2014. <http://www.tovejanssonseura.fi/binary/file/-/id/12/fid/73/>

Tutkimuskirjallisuus:

Aarnipuu, Petja (2008): *Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1162. Tiede. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2008.

Aro, Laura (1996): *Minä kylässä: identiteettikertomus haastattelututkimuksen folklorena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 650. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 1996.

Barthes, Roland (1993): *Mythologies*. Ranskankielinen alkuteos *Mythologies* (1957). Englanniksi kääntänyt Anette Lavers. Uusintapainos 2000. Vintage, London, 1993.

Bohman, Stefan; Palmqvist, Lennart (2003): *Museer och kulturarv: en museivetenskaplig antologi*. Rådet för museivetenskaplig forskning 2003. 2., rev. uppl. Carlsson, Stockholm, 2003.

de Certeau, Michel (2013): *Arkipäivän kekseliäisyys 1. Tekemisen tavat*. Ranskankielinen alkuteos *L'Invention du quotidien – 1. Arts de faire* (1990). Suomennos Tapani Kilpeläinen ja Eurooppalaisen filosofian seura ry. Niin ja näin, Tampere, 2013.

Crary, Jonathan (1999): *Suspensions of perception*. MIT Press, London, 1999.

Eco, Umberto (1985): *Lector in fabula. Le rôle du lecteur ou la Coopération interprétative dans les textes narratifs*. Italiankielinen alkuteos *Lector in fabula* (1979). Ranskaksi käänntänyt Myriem Bouzaher. Grasset, Paris, 1985.

Eco, Umberto (1971): *Den frånvarande strukturen: introduktion till den semiotiska forskningen*. Bo Cavefors, Lund, 1971.

Fludernik, Monica (1996): *Towards a "Natural" Narratology*. Routledge, London, 1996.

Haarni, Tuukka; Karvinen, Marko; Koskela, Hille; Tani, Sirpa (1997): Johdatus nykymaantieteeseen. Teoksessa *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Toimittaneet Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela ja Sirpa Tani. Vastapaino, Tampere, 1997.

Hall, Stuart (1999): *Identiteetti*. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Vastapaino, Tampere, 1999.

Heikkinen, Hannu L. T. (2018): Kerronnallinen tutkimus. Teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalla tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Toim. Raine Valli. PS-kustannus, Jyväskylä, 2018.

Häyrynen, Maunu (2005): *Kuvitettu maa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 834. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Espoo, 2005.

Jokinen, Kimmo (1997): *Suomalaisen lukemisen maisemaihanteet*. SoPhi Yhteiskuntatieteiden, valtiopin ja filosofian julkaisuja 14, Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 56. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 1997.

Jääntti, Saara; Saesma Tuija; Säåskilahti Nina; Vallius, Antti (2014): Rajatut maisemat. Teoksessa *Maisemassa. Sukupuoli suomalaisuuden kuvastoissa*. Toimittaneet Tuija Saesma ja Saara Jääntti. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 115. Jyväskylä yliopisto, Jyväskylä, 2014.

Kantola, Janna (2001): Runoja, metaforia ja symboleja. Teoksessa *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. Toimittaneet Outi Alanko ja Tiina Käkelä-Puumala. Tietolipas 174. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2001.

Karjalainen, Pauli-Tapani (2006): Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa *Paikka. Eletty, kuviteltu kerrottu*. Toim. Seppo Knuuttila, Pekka Laaksonen ja Ulla Piela. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Suomalaisne Kirjallisuuden Seura, Jyväskylä, 2006.

Karjalainen, Tuula (2013): *Tove Jansson. Tee työtä ja rakasta*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki, 2013.

Lehtonen, Mikko (2000): *Merkitysten maailma*. 3. painos. Vastapaino, Tampere, 2000.

Massey, Doreen (2005): *For space*. Lisäpainos 2015. Sage, London, 2005.

Nora, Pierre (1984): Entre Mémoire et Histoire. *Les Lieux de Memoire tome 1: La République*. Gallimard, Paris, 1984.

Pavel, Thomas G. (1986): *Fictional Worlds*. Harvard University Press, Cambridge, MA & London, 1986.

Raivo, Petri (1997): Kulttuurimaisema. Alue, näkymä vai tapa nähdä. Teoksessa *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Toim. Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela ja Sirpa Tani. Vastapaino, Tampere, 1997.

Ridanpää, Juha (2005): *Kuvitteellinen pohjoinen. Maantiede, kirjallisuus ja postkoloniaalinen kritiikki*. Nordia Geographical Puplications, Volume 34:2. Oulun yliopisto, Oulu, 2005.

Ronen, Ruth (1994): *Possible Worlds in Literary Theory*. Cambridge University Press, Cambridge, 1994.

Ryan, Marie-Laure (1991): *Possible Worlds, Artificial intelligence, and Narrative Theory*. Indiana University Press, Bloomington, 1991.

Ryan, Marie-Laure; Foote, Kenneth; Azaryahu, Maoz (2016): *Narrating space / spatializing narrative: where narrative theory and geography meet*. The Ohio State University Press, Columbus, 2016.

Sarma, Ira (2013): The Hidden Spatiality of Literary Historiography: Placing Tulsi Das in the Hindi Literary Landscape. *Environment, Space, Place, Vol.5, Issue 2, Fall 2013*, 35-64.

Seesmeri, Laura (2018): *Sauno itsellesi menneisyys. Kehollisuus osana muisteltua ja esitettyä kokemusta*. Kultaneito XVIII. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu, 2018.

Sivula, Anna (2015): Tilaushistoria identiteettityönä ja kulttuuriperintöprosessina. Paikallisen historiapolitiikan tarkastelua. Teoksessa *Kulttuuripolitiikan tutkimuksen vuosikirja 2015*. Kulttuuripolitiikan tutkimuksen seura ry, 2015. 56-69.

Sivula, Anna (2017): Kulttuurisen muistin kätkemä konflikti: Paikallista muistomerkkihanketta koskevien uutisten kommenttiketjut negatiivisen kulttuuriperinnön tilana. Teoksessa *Rajaamatta. Etnologia keskustelua*. Toim. Hannaleena Hieta, Aila Nieminen, Maija Mäki, Katriina Siivonen ja Timo J. Virtanen. Ethnos-toimite 20. Suomen kansantieteilijöiden yhdistys Ethnos ry., Helsinki, 2017.

Steinby, Liisa (2010): Myytti menneisyyden ja nykyisyyden reflektoinnin keinona. Christa Wolfin Cassandra ja Medeia. Teoksessa *Medeia pronssisoturiin. Kuka tekee menneestä historiaa?* Toimittaneet Pertti Grönholm ja Anna Sivula. Historia mirabilis 6. Turun Historiallinen Yhdistys ry, Turku, 2010.

Tarasti, Eero (1990): *Johdatusta semiotiikkaan. Esseitä taiteen ja kulttuurin merkkijärjestelmistä*. Gaudeamus, Helsinki, 1990.

Tontti, Jarkko (2005): Olemisen haaste – 1900-luvun hermeneutiikan päälinjat. Teoksessa *Tulkinnasta toiseen. Esseitä hermeneutiikasta*. Toimittanut Jarkko Tontti. (2. painos 2011) Vastapaino, Tampere, 2005.

Tuan, Yi-Fu (2006): Paikan taju: aika, paikka ja minuus. Teoksessa *Paikka. Eletty, kuviteltu kerrottu*. Toim. Seppo Knuuttila, Pekka Laaksonen ja Ulla Piela. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Suomalaisen Kirjallisuuden seura, Jyväskylä, 2006.

Ukkonen, Taina (2000): *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 797. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2000.

Veivo, Harri (2010): Representaation muodot ja mahdollisuudet kirjallisuudessa. Teoksessa *Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi*. Toimittaneet Tarja Knuuttila ja Aki Petteri Lehtinen. Gaudeamus, Helsinki, 2010.

Westin, Boel (2014): *Tove Jansson. Sanat, kuvat, elämä*. 2. painos. Schilds & Söderströms, Helsinki, 2014.